

Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Vakıf Kültür Varlıklarının Korunması

Tuba AKAR*

ÖZ

Dini ve hayırservelik gayeleriyle kişiler tarafından oluşturulan vakıflar, Osmanlı döneminde 19. yüzyıla kadar yapılı çevrenin oluşumunda ve korunmasında asıl kurum olarak çalışmıştır. Tanzimat dönemindeki Batılılaşma hareketleri ile vakıflar, Evkaf Nezareti adı altında merkezi bir kurum haline getirilmiştir. Cumhuriyet döneminde ise Vakıflar Genel Müdürlüğü, bu merkezi kurumsal yapıyı aynen devralmış ve o günden bu yana Türkiye'de vakıf kurumu ve vakıf kültür mirasının varisi olmuştur. Bu çalışma, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik politikasını belirlemeyi amaçlar. Bu doğrultuda, kurumun korumaya yönelik yasal ve finansal tavrı ile idari yapılanması ve de Cumhuriyet döneminden bu yana gerçekleştirmiş olduğu koruma politikalarına odaklanılır.

Anahtar Kelimeler: Vakıflar Genel Müdürlüğü, vakıf kurumu, vakıf kültür varlığı, koruma, onarım.

ABSTRACT

General Directorate of Pious Foundations and Conservation of Vakıf Cultural Heritage

Vakıfs, founded by individuals for religious and charity purposes, were the main institution in the construction and conservation of the built environment in the Ottoman period till 19th century. With the westernization movements in the Tanzimat era, vakıfs were gathered under a central institution called Evkaf Nezareti. In the Republican period, the General Directorate of Pious Foundations took this centralized institutional structure as it was and since then it has been the heir of the vakıf institution and vakıf cultural heritage in Turkey. This paper aims to determine the conservation policies of the General Directorate of Pious Foundations towards the conservation of vakıf cultural properties. With this aim, the paper focuses on the institution's legal and financi-

* Dr., Mersin Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Mimarlık Bölümü Öğretim Görevlisi, e-posta: tubaakar@mersin.edu.tr

al attitudes and administrative structure towards the conservation and conservation policies that it has executed since the Republican period.

Key Words: General Directorate of Pious Foundations, vakıf institution, vakıf cultural property, conservation, repair.

1. Giriş

Vakıflar Genel Müdürlüğü, Anadolu'da Selçuklu'dan itibaren yaygınlaşan ve Türk İslam dönemine ait sayısız eserleri oluşturan vakıf kurumunun devamı olarak ülkenin en köklü kurumlarından. 19. yüzyıla kadar bireysel girişim olarak gelişen ve özerk bir yapıya sahip olan vakıf kurumu, 1826'da Evkaf Nezareti'nin kurulması ile birlikte merkezleşme yoluna gitmiştir. 1920'de Şer'iyeye ve Evkaf Vekaleti olarak hükümette bir bakanlık olan Evkaf Kurumu, 1924 yılında Evkaf Umum Müdürlüğü adı altında Başbakanlığa bağlı genel müdürlük yapısına kavuşmuş, bugün de yine aynı statüde Vakıflar Genel Müdürlüğü olarak hizmet vermektedir.

Vakıf, genel anlamda kişisel mülkün dini ve hayri amaçlarla toplum yararına ebediyen tahsis edilmesi olarak açıklanabilir. Anadolu'da tarihi süreçte; Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde, siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel şartlara uygun olarak gelişmiş olan vakıf kurumu, toplumsal ihtiyaçları karşılayan külliyeler, camiler, medreseler, hanlar, hamamlar vs. gibi yapıları inşa etmiştir. Vakıf kurumunun sonsuza dek var olma ve hizmet etme anlayışı ile de bu yapıların korunarak sürekliliğinin sağlanması amaçlanmıştır. Bundan dolayı vakıf kurumu, yapılı çevrenin oluşumunda ve korunmasında etkin rol almıştır.

Vakıf sistemiyle oluşmuş olan ve bugün büyük bir bölümünün kültür varlığı statüsünde olduğu yapıların, idaresi ve/veya denetimi Vakıflar Genel Müdürlüğü'nündedir. Öyle ki, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sahip olduğu bu kültür varlığı stoğu, ülkenin anıtsal nitelikteki kültür varlığı stoğunun yaklaşık %82'ini¹ oluşturmaktadır. Geçmişte ve günümüzde yürürlükte olan vakıf kurumunun tâbi olduğu yasal mevzuat ve de 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu gereği de, vakıf kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesinden Vakıflar Genel Müdürlüğü sorumludur. Bu du-

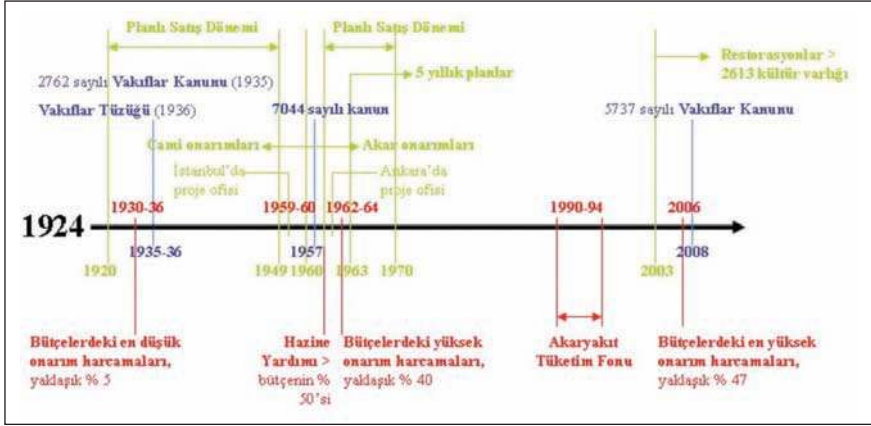
1 Türkiye İstatistik Kurumu'nun Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne ilişkin raporuna göre, 2007 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı toplam 19.656 adet korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Bunlardan 19.577 adedi, konut haricindeki anıtsal nitelikli yapıdır (Kaynak: <http://www.vgm.gov.tr>, TUIK 2007 İstatistikleri (12 Şubat 2008)). Kültür ve Turizm Bakanlığı ise 2007 yılında Türkiye genelinde bulunan tescilli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının adedini 81.887 olarak vermiştir. Bu listede de, Türkiye genelinde 23.857 adet anıtsal nitelikli tescilli kültür varlığı olduğu görülmektedir. Bu verilerden yola çıkarak Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün, Türkiye'de bulunan anıtsal nitelikli tescilli kültür varlıklarının %82'sini idaresi ve/veya denetimi altında bulundurduğu hesaplanmıştır.

rum Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne kültür varlıklarının korunmasında önemli bir görev vermiştir. Bununla birlikte, kurumun son yıllarda yoğun bir şekilde sürdürdüğü onarım faaliyetleri çeşitli sebeplerle hız kazanmış olsa da, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Cumhuriyet'ten bu yana kapsamlı ve sürekliliği olan kurumsal bir onarım politikasına sahip olup olmadığı tartışmalıdır. Oysaki Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sahip olduğu kültür varlığı stoğu ve aynı zamanda vakıf sisteminin yapıların sürekliliğini sağlayan onarım mekanizması² göz önüne alındığında, Vakıflar Genel Müdürlüğü, ülkenin taşınmaz kültür varlığı onarım politikasını şekillendirecek role sahiptir.

Buradan yola çıkarak bu çalışmada, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sahip olduğu kültür varlıklarının korunmasına yönelik izlemiş olduğu politikanın saptanması amaçlanmıştır.³ Bu amaçla Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıf kültür varlıklarının korunmasında yasal ve finansal tavrı ile idari yapılanması ele alınmış, aynı zamanda kurumun Cumhuriyet'ten bu yana izlemiş olduğu onarım politikası genel olarak incelenmiş ve son dönemde gerçekleştirilen onarım çalışmalarına değinilmiştir. Burada çalışmanın kapsamı açısından üç hususu belirtmekte fayda vardır. Öncelikle, Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün yürütmüş olduğu veya gerçekleştirdiği koruma eylemlerinin teknik ve/veya bilimsel yönleri ile bu koruma eylemlerini gerçekleştirirken izlemiş olduğu yöntemlerin (proje ve uygulama süreçlerinin) doğruluğu veya uygunluğu bu çalışma kapsamında asıl olarak tartışılmamıştır. Buradaki amaç, kurumun vakıf kültür varlıklarının korunmasında sergilemiş olduğu yaklaşımı genel olarak ele almaktır. Bunu da, kurumun Cumhuriyet döneminden bu yana yaklaşık bir asırlık süreçte değişiklikler içeren yaşamında, vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik kırılma noktaları olarak değerlendirilen gelişmeler üzerinden bir bakış sergileyerek oluşturmuştur (Şekil 1). Üçüncü husus ise Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün korumakla yükümlü olduğu kültür varlıkları sadece taşınmaz kültür varlıkları ile sınırlı olmayıp, yazma, kitap, halı gibi taşınır kültür varlıklarını da kapsamaktadır. Fakat bu çalışmada konu edilen vakıf kültür varlıkları, sadece cami, han, hamam gibi mimari eser olan taşınmaz kültür varlıklarıdır.

- 2 Evkaf Nezareti öncesinde vakıf kurumunda var olan yapıların onarılarak sürekliliğini sağlayan bu mekânza şöyle özetlenebilir: sürekli gelir → onarım harcamalarının önceliği → sürekli bakım/basit onarım. Yani kurumun sürekli gelirinin olması ve bu gelirin öncelikli olarak yapının bakım ve onarım masraflarına ayrılması şeklindedir (Akar 2009: 123). Detaylı bilgi için bkz. Akar 2010, Akar 2009: 33-55, Madran 2004: 37-73.
- 3 Bu çalışma, yazarın 2009 yılında Doç.Dr.Emre Madran danışmanlığında, ODTÜ Restorasyon Programında tamamlamış olduğu, "The Role of Vakıf Institution in the Conservation of Vakıf Based Cultural Heritage" başlıklı doktora çalışmasından geliştirilerek hazırlanmıştır.

Şekil 1. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün kültür varlıklarının korunmasına yönelik yasal ve finansal tavrı ile operasyonel faaliyetlerinde kırıma noktaları

2. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Vakıf Kültür Varlıklarının Korunmasında Yasal Tavrı

Vakıflar Genel Müdürlüğü (VGM)⁴, sahibi olduğu eski eserlerin, bugün taşınmaz kültür varlığı olan gayrimenkullerin, korunmasındaki rolünü yasal mevzuatta belirlemiştir. Burada, Cumhuriyet döneminde üretilen ve VGM'nün tâbi olduğu bu mevzuatta yer alan başlıca hükümler, VGM'nün vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik yasal tavrını ve bu tavrın süreç içerisindeki değişimini belirlemek amacıyla değerlendirilmiştir. Bu mevzuatın ilki ve en kapsamlısı VGM'nün 1924 yılında başbakanlığa bağlı bir genel müdürlük haline getirilmesinden sonra 1935 yılında kabul edilen 2762 sayılı "Vakıflar Kanunu"dur. Bu kanunla VGM'ye verilen görevler 1936 tarihli "Vakıflar Tüzüğü"nde detaylandırılmış ve uygulamaya yönelik esaslar belirlenmiştir. 1957 tarihli 7044 sayılı "Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne Devrine Dair Kanun" da, vakıf eski eserlerin korunmasına yönelik önemli bir girişim olarak ortaya çıkmaktadır. VGM'nün ve vakıf kültür varlıklarının tâbi olduğu ve süreç içerisinde sayıca artan yasal mevzuatın neredeyse tamamı 20.2.2008 tarihinde kabul edilen 5737 sayılı yeni "Vakıflar Kanunu" ile yürürlükten kaldırılmış ve vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik maddeler ve yeni öngörüler Vakıflar Kanunu altında bir araya getirilmiştir.

4 "Vakıflar Genel Müdürlüğü" tamlaması, metin içerisinde sıkça kullanıldığından "VGM" olarak kısaltılarak kullanılması benimsenmiştir.

VGM'nün Cumhuriyet'le birlikte ilk yasal mevzuatı olan Vakıflar Kanunu ve Vakıflar Tüzüğü'nde, vakıf yapıların korunmasına yönelik yaklaşım irdelendiğinde, birtakım olumluluklar ve olumsuzluklarla birlikte çelişkiler de göze çarpmaktadır. Olumlu yaklaşımlar arasında şunlar görülmektedir:

- Vakıflar Tüzüğü'nün birinci maddesi “mimari ve tarihi değeri olup idaresi vakfa ait olan eserlerin muhafazası ve imarı” konusunda VGM'nü görevlendirmiştir. Yani mazbut vakıf olup tarihi ve mimari değeri olan yapıların korunmasından VGM sorumludur. Bununla birlikte mülhak vakıf olan eski eserler hususunda VGM herhangi bir tavır sergilememiştir.⁵
- Vakıflar Kanunu ile vakıflar arası gelir ve mal aktarımı sağlanarak vakıf yapıların korunmasına yönelik kaynak yaratılmıştır. Vakıf şartlarının değiştirilmesine imkan tanıyan 2762 sayılı kanunun 16. ve 17. maddeleri, bu konuda Vakıf Meclisi ve Genel Müdürlüğü yetkili kılmıştır. Böylece gelirleri giderlerini karşılayamayan vakıflara, gelir fazlası olan veya artık hayır işleri kalmamış olan vakıflardan kaynak aktarımı sağlanarak, vakıfların yaşatılması amaçlanmıştır (madde 16). Ayrıca, kanunun 43. maddesi uyarınca, bu kanundan önce bir vakıftan başka bir vakfa yapılan kaynak aktarımının da devam edeceği belirtilmektedir.
- Vakıf akarlarında kiralama biçimi olan icareteyn ve mukataa uygulaması 2762 sayılı kanunun 26. maddesi ile kaldırılmıştır. Bu uygulamalar düşük kira bedeli ve kiracıya sağladığı mülkiyet hakkına yakın bir hakla vakıfların gelir kaynaklarının azalmasına veya yok olmasına sebep olmakta idi. Vakfın aleyhine işleyen bu kiralama biçimlerinin kaldırılması ile vakıf gayrimenkullerin rayiç bedelden kiralınması ve vakıf yapıların korunmasına yönelik önemli bir kaynağın oluşması planlanmıştı.

Vakıf mevzuatında vakıf yapıların korunmasına yönelik olumsuz yaklaşımlar ise şöyle sıralanabilir:

- 2762 sayılı kanunun 10. maddesi artık işlevleri kalmayan veya işe yaramaz hale gelen hayrat niteliğindeki yapıların, aynı gayeyi taşıyan başka bir vakfa devredilebileceği veya satılıp parasının devredilebileceğini öngörmektedir. Bu maddede mimari ve tarihi değeri olan eserlerin satılamayacağı belirtilmiştir. 12. maddede ise mazbut ve mül-

5 Mazbut vakıf ve Mülhak vakıf, 1926 tarihli Medeni Kanun'dan önce kurulmuş olan vakıfları kapsamaktadır. 1935 tarihli 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'na göre mazbut vakıf, soyu tükenmiş olup idaresi ve denetimi VGM'nde olan vakıflardır. Mülhak vakıf ise halen mütevellileri tarafından idare edilen, VGM'nce denetlenen vakıflardır.

hak vakıflara ait akar niteliğindeki yapıların satılabileceği veya başka bir gayrimenkulle değiştirilebileceği belirtilir. Fakat eski eser niteliğindeki akarların satılamayacağı hususu bulunmamaktadır. VGM'nün "mimari ve tarihi değeri olan eser" olarak hayrat niteliğinde olan cami, mescit, medrese gibi yapıları kastettiği, akar niteliğinde olan han, hamam, bedesten gibi yapıları bu yaklaşımla ele almadığı anlaşılmaktadır. Vakıf taşınmaz malların satışına imkan veren bu maddeler, vakıf olan birçok eski eserin mülkiyet değiştirerek yok olmasına sebep olmuştur.⁶ Ayrıca vakıf yapıların korunması ve vakıfların yaşaması için önemli ve sürekli bir gelir kaynağı olan kira gelirleri, akarların satışı ile yok edilmiştir. Aynı zamanda harap halde olan birçok vakıf eserin uzun vadeli, zahmetli ve pahalı bir eylem olan restorasyonu yerine, yıkılarak yeni yapı yapılmasının önü açılmıştır. Bununla birlikte kanunun belirtilen maddeleri, satışlardan elde edilecek gelirin başka hayratlara tahsis edilebilmesine veya vakfın mevcut akarının tamirine harcanmasına olanak sağlaması, vakıf yapıların korunması açısından çelişkili bir durum ortaya koymuştur.

1936 tarihli 2950 sayılı vakıf malların satılması, kiraya verilmesi ve elde edilen gelirlerin kullanılmasına yönelik olan kanunun⁷ 2. maddesi, mazbut ve mülhak vakıflara ait satış bedelinden belirli bir miktarın (200.000 TL) hayrat vakıflar satış bedeline aktarılarak "abidelelerin" esaslı tamirlerine sarf olunabileceğini belirtmiştir. Buradan da anlaşılacağı üzere o dönemde var olan "eski eser" anlayışı daha çok hayrat niteliğindeki yapıları kapsamaktadır. Ayrıca bir taraftan yapıların satışını onaylarken, bir taraftan da bu satıştan elde edilen gelirin bir kısmının yapıları onarmak üzere kullanılmasını öngörmektedir. Bu yaklaşımı "birini sat, diğerini onar" şeklinde nitelendiren Öztürk (1995:489), cami satışlarından elde edilen gelirlerin yine cami onarımlarında kullanılmak üzere özel kanunlarla borç alındığını belirtmektedir.

6 Öztürk'ün (1995:381-495) çalışmasında detaylı olarak ele aldığı vakıf hayrat ve akarlarının satışı, kamu kurum ve kuruluşlarına devri ile VGM, 1970'lere değin sahibi olduğu mal varlığının önemli bir bölümünü elden çıkarmıştır. Bu satış ve devir işlemlerinin sadece 2762 sayılı Vakıflar Kanunu'nun 10. ve 12. maddelerine dayanarak gerçekleşmediği, bu kanundan önce de bütçe kanunlarına konulan maddeler ve bir takım başka mevzuatla satış ve devir işlemlerinin yapıldığı belirtilmiştir. Ayrıca, satış işlemlerinin özellikle cami ve mescit gibi hayrat nitelikli yapılarda dahi eski eser niteliği pek gözönüne alınmadan gerçekleştiği Öztürk tarafından belirtilmektedir.

7 Vakıf Malların Taksitle Satılması ve Kiraya Verilmesi ve Satış Paralarının Kullanılması ve Emaneten İdare Edilen Mülhak Vakıflardan İdare ve Tahsil Masrafı Alınması Hakkında Kanun.

- İcareteyn ve mukataa uygulamasını kaldıran 2762 sayılı kanununun 27. maddesi, bu şekilde işletilen vakıf taşınmazların rayiç bedellerinin beşte biri oranına denk gelen bir bedelle; “taviz bedeli” ile, mutasarrıflarına satışını kararlaştırmıştır. Kanunun bu maddesi ile akar nitelikli vakıf taşınmaz yapıların önemli bir bölümü özel mülke dönüştürülmüştür. Bu durum vakıf sistemini ve gelir kaynağını çökerttiği gibi, düşük fiyatlarla gayrimenkullerin satılması vakıf kurumuna yeterli fayda sağlamamıştır.

20. yüzyılın başında vakıf yapıların kamu kurum ve kuruluşlarına devri ile bu yapıların kullanılarak korunması da amaçlanmıştı. Zaten vakıf gayrimenkullerin bir kısmının 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başında çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına devredilerek veya satılarak dağıtılması söz konusu olmuştu.⁸ Fakat devredilmiş bu vakıf kültür varlıklarının kamu kurum ve kuruluşlarınca korunması gerçekleşemediği için, 1957 yılında kabul edilen 7044 sayılı “Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğüne Devrine Dair Kanun” ile vakıf kökenli olup çeşitli kanun ve sair suretlerle hazine, belediyeler veya özel idarelerin mülkiyetine geçmiş bulunan korunması gerekli tarihi veya mimari değeri olan eski eserlerin mülkiyetinin tekrar VGM’ne devri öngörülmüştür⁹ (madde 1). Çeşitli şekillerde vakıf mülkiyetinden çıkmış olan vakıf kökenli taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik önemli bir girişim olan bu kanun, sadece hazine, belediye veya özel idarelerin mülkiyetinde bulunan vakıf kökenli eski eser nitelikli yapılar için geçerli olmaktadır. Korunması gerekli vakıf kökenli kültür varlığı olup, özel hukuka tabi gerçek veya tüzel kişilerin mülkiyetine geçmiş kültür varlıklarını kapsamamıştır. Böylece VGM, 20. yüzyılın ilk yarısından sonra tekrar vakıf kültür varlıklarının bir kısmına sahip çıkar duruma gelmiştir.

2008 tarihli 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu, vakıfların yönetimini, denetimini, vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik eylemleri, vakıf mallarının işletilmesi ve değerlendirilmesini ve de Vakıflar Genel Müdürlüğü teşkilatının görev ve sorumluluklarını yeniden düzenlemiştir. Bu kanunla, va-

8 Vakıf gayrimenkullerden; medrese, kütüphane, türbe ve müzeler Maarif Vekaletine, su yapıları ve mezarlıklar belediyelere, şehir içindeki mevcut vakıf arsa ve araziler imar müdürlükleri ve belediyelere, mektep ve zaviyeler özel idarelere, akar ve hayratı aynı köyde bulunan vakıfların köy tüzelkişiliğine devirleri izlenen uygulamalar arasındadır. Detaylı bilgi için bkz. Öztürk 1995: 381- 430.

9 Bu kanunla devralınan mülkler, VGM mülkiyetine kaydedilmiştir. Bu durum, yani vakıf taşınmazın önceden bağlı olduğu vakfın mülkiyetine değil de, VGM mülkiyetine geçmesinin yarattığı sorunlar, Uğural (1990) tarafından tartışılmıştır.

kıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik 2762 sayılı eski kanunun öngörülerine birtakım yeni hükümlerin eklendiği, vakıf kültür varlıklarının korunmasına finansman sağlamak amacıyla yeni kaynakların oluşturulduğu görülmektedir. Tablo 1’de 2762 sayılı eski Vakıflar Kanunu ile 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu’nun vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik maddeleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Tablo 1. 2762 sayılı eski Vakıflar Kanunu ile 5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu’nun Karşılaştırılması

	2762 sayılı Vakıflar Kanunu	5737 sayılı Vakıflar Kanunu
Vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunması		<ul style="list-style-type: none">• Yurtiçi ve yurtdışındaki vakıflara ait taşınmaz vakıf kültür varlıklarının tespiti, envanterlemesi, korunması, kamulaştırılması, değerlendirilmesi, onarımı, restorasyonu ve yeniden inşası VGM’nce yürütülür (madde 28).• Yurtiçi ve yurtdışındaki vakıflara ait taşınmaz vakıf kültür varlıklarını ihya etmek VGM’nün görevidir (madde 36-d).• Vakıflara ait taşınmaz kültür varlıkları VGM, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kullananları tarafından korunur (madde 29).
Devir		<ul style="list-style-type: none">• Vakıf kökenli olup hazine, belediye, özel idare ve köy tüzel kişiliği mülkiyetine geçmiş vakıf kültür varlıkları mazbut vakfına devrolunur (madde 30).
Kamulaştırma		<ul style="list-style-type: none">• Mülkiyeti el değiştirmiş vakıf kültür varlıkları ile koruma alanlarının kamulaştırılması VGM’nce yürütülür (madde 28).
Sigortalama		<ul style="list-style-type: none">• Kiraya verilen veya tahsis edilen mazbut vakıf taşınmaz malların yangın, hırsızlık ve doğal afetlere karşı kullananları tarafından VGM adına sigortalanması zorunludur (madde 24).
Vakıf Taşınmazlar ve İmar		<ul style="list-style-type: none">• Kamu kurum ve kuruluşları imar planı, koruma imar planı ve parselasyonla ilgili düzenlemelerde VGM’nün görüşünü almak zorundadır (madde 22).

Satış	<ul style="list-style-type: none"> • Artık işlevleri kalmayan veya işe yaramaz hale gelen hayrat niteliğindeki yapılar aynı gayeyi taşıyan başka bir vakfa devredilebilir veya satışından elde edilen para devredilebilir (madde 10). • Mazbut ve mülhak vakıflara ait akar niteliğindeki yapılar satılabilir veya başka bir gayrimenkulle değiştirilebilir (madde 12). • Sadece mimari ve tarihi değeri olan "hayrat vakıf eserler" satılamaz (madde 10). • Mevcut mukataa ve icareteynli vakıf taşınmaz mallar rayiç bedelinin %20 oranında hesap edilecek taviz bedeli karşılığı mutasarrıfına devredilir (madde 27). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tahsis edildiği amaca uygun olarak kullanılması mümkün olmayan hayratlar Meclis kararı ile başka amaçlı bir hayrata dönüştürülebilir, akara devredilebilir veya satılabilir. Elde edilen gelir başka bir hayrata tahsis edilebilir (madde 15). • Tapu kayıtlarında icareteyn ve mukataalı vakıf şerhi bulunan taşınmazlar, emlak vergisi değerinin %10'u oranında taviz bedeli alınarak satılabilir (madde 18).
Kiralama	<ul style="list-style-type: none"> • Artık mukataa ve icareteyn usulü kiralama şekli kaldırılmıştır (madde 26). 	<ul style="list-style-type: none"> • Genel müdürlüğün yönetiminde olan vakıflara ait taşınmazların kiralama süresi en fazla üç yıldır (madde 20). • Vakıf taşınmazların onarım karşılığı kira süresi 20 yıldan 49 yıla kadar çıkabilir (madde 20).
Tahsis		<ul style="list-style-type: none"> • Mazbut vakıflara ait hayrat taşınmazlar onarım ve restorasyon karşılığı kamu kurum ve kuruluşlarına, vakıflara ve derneklere tahsis edilebilir (madde 16).
Vakıf şartlarının değiştirilmesi	<ul style="list-style-type: none"> • Vakıfların artık yerine getirilmesi mümkün olmayan vazife ve şartlarının değiştirilmesinde Meclis kararı ile birlikte Genel Müdürlük yetkilidir (madde 14). 	<ul style="list-style-type: none"> • Vakıfların fiilen veya hukuken yerine getirilmesi mümkün olmayan şartlarını değiştirmeye mazbut vakıflarda Genel Müdürlük, mülhak vakıflarda ise Vakıflar Meclisi yetkilidir (madde 14).
Vakıflar arası kaynak aktarımı	<ul style="list-style-type: none"> • Vakıfları yaşatmak için vakıflar arası kaynak aktarımı yapılmasına Genel Müdürlük yetkilidir (madde 16). 	<ul style="list-style-type: none"> • Yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait vakıf kültür varlıklarının korunması ve yaşatılması için benzer amaçlı mazbut vakıf gelirlerinden aktarım yapmaya Meclis yetkilidir (madde 28).

Onarımın finansmanı	<ul style="list-style-type: none">Vakıflara ait akar satışından elde edilen paralar yeni akar satın almaya, yaptırmaya veya mevcut akarın tamirine sarf olunur (madde 12).	<ul style="list-style-type: none">Sermayesinin %50'sinden fazlası VGM'ne veya mazbut vakıflara ait işletme ve iştiraklerin Kurumlar Vergisi matrahının %10'u yeterli geliri bulunmayan mazbut vakif kültür varlıklarının onarımında kullanılmak üzere VGM'ne aktarılır (madde 28).Mazbut vakıflara ait taşınmaz satışından elde edilecek gelirler ile taviz bedelleri, ait olduğu vakfın taşınmazlarının onarımında, yapımında ve yeni taşınmaz alımında kullanılır (madde 40).
İmtiyazlar	<ul style="list-style-type: none">Mazbut ve mülhak vakıflara ait gayrimenkuller devlet malı imtiyazından faydalanır (madde 9).	<ul style="list-style-type: none">Genel müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz mallar devlet malı imtiyazından yararlanır (madde 77).Genel müdürlüğe ve mazbut vakıflara ait taşınmaz mallar her türlü vergi, resim, harç ve katılım payından istisnadır (madde 77).Vakif taşınmaz mallar veraset ve intikal vergisinden muafır (madde 77).Vakif taşınmaz kültür varlıklarının bakım, onarım ve restore edilmesi, yaşatılması, çevre düzenlemesi ve kamulaştırılması gibi eylemlerde gerçek ve tüzel kişilerin yapacağı harcama, bağış, yardım ve sponsorluk harcamalarının tamamı Gelirler ve Kurumlar vergisi matrahından düşüldür (madde 77).

Sonuçta, VGM'nün tabi olduğu bu yasal mevzuat ışığında bakıldığında, 20. yüzyılın ilk yarısında VGM'nün, kendisine miras kalan harap nitelikte çok fazla taşınmaz malın, devir ve satış işlemleri ile sayısını azaltmayı hedeflediği görülmektedir. Kısıtlı olan vakıf gelirleri ile de sadece mazbut vakıf olup hayrat nitelikteki yapıları onarmayı planlamaktadır. 20. yüzyılın ilk yarısında ise satış ve devir işlemleri ile kaybedilmiş olan eski eser nitelikli taşınmazların bir kısmının VGM'ne devrolunması kararlaştırılmıştır. 2008 yılında ise, yeni vakıflar yasası ile bütün vakıf kökenli taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında, VGM'nün asıl sorumlu kurum olduğu rolü kabul edilmiş ve vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına finansman sağlayacak yeni modeller oluşturulmuştur.¹⁰ Çeşitli şekillerde mülkiyeti değişmiş olan vakıf

10 Yasanın ilgili maddelerine, makalede VGM'nün vakıf kültür varlıklarının korunmasında finan-

kökenli taşınmaz kültür varlıklarının kamulaştırılarak tekrar vakıf kimliği kazandırılması benimsenmiştir. Tüm bu süreç göstermektedir ki, 20. yüzyılın başında vakıf taşınmaz kültür varlıklarını çeşitli şekilde elden çıkarmaya çalışan VGM, 21. yüzyılın başında yeni Vakıflar Kanunu ile, bütün vakıf eserlere sahip çıkar duruma gelmiştir.

Yeni Vakıflar Kanunu ile vakıf kökenli kültür varlıklarının korunmasında olumlu gelişmeler sergilense de, 20. yüzyılı içeren bir yüzyıllık süreçte kurumun tâbi olduğu mevzuatta görülen farklı bakış açıları, vakıf kurumunun ülkenin taşınmaz kültür varlıklarını koruma politikasında üstlendiği veya üstlenebileceği rolü zayıflatmıştır.

3. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Vakıf Kültür Varlıklarının Korunmasında Finansal Tavrı

Osmanlı döneminde Evkaf Nezareti öncesinde vakıf kurumunun işleyişinde yapıların onarım masrafları, vakfın kendi gelir kaynaklarından sağlanmakta idi.¹¹ Evkaf Nezareti döneminde ise çeşitli uygulamalarla, vakıf gelir kaynaklarının devletin diğer kamu kurum ve kuruluşlarına aktarılması, vakıf gayrimenkul ve topraklarının dağıtılması, satılması gibi süreçler sonrasında vakıf gelir kaynakları erimişti.¹² VGM'nün 1924'de devraldığı vakıf kurumu, gelir kaynaklarını önemli ölçüde yitirmişti. Bununla birlikte;

1. Kurumun gelir kaybı, VGM döneminde de taşınmaz mal varlığının tahsisi, devri, satışı gibi eylemlerle devam etmiştir. VGM'nün arta kalan gelir kaynaklarını da verimli bir biçimde kullanmadığı görülmüştür.
2. VGM uzun süre, sahip olduğu ve gelir getirecek olan taşınmaz mal varlığının niceliğinden habersizdi. Öyle ki, 2003 yılında dahi VGM'nün sağlıklı bir emlak envanteri mevcut değildi. Son yıllarda yürütülen Vakıf Taşınmazların Envanterinin Çıkarılması Projesi (CBS) ile bile taşınmaz sayısının arttığı görülmüştür.¹³

sal tavrını belirlemeyi amaçlayan bölümün 3.5 no'lu alt başlığında daha detaylı değinilmiştir.

11 Vakfın kendi gelir kaynakları; kiralardan, iştiyaklardan, kârlardan, vergiler ve faizler gibi çeşitlenebilmekte idi. Vakfın gelir kaynaklarının yeterli olmadığı durumlarda ise, onarım harcamalarına mütevellinin kaynakları, kullanıcı ve kiracıların katkıları, vakıf personeli, yöre sakinleri ve hayırseverlerin katkısı ile devlet katkısı sağlanabilmekte idi. Detaylı bilgi için bkz. Akar 2009:44-54.

12 Evkaf hazinesinden devlet hazinesine ve devletin diğer müesseselerine yapılan aktarımlar Öztürk tarafından detaylı olarak ele alınmıştır. Bkz. Öztürk 1994:31-38, Öztürk 1995:285-299.

13 CBS projesi, ülke genelinde tapu kütüklerinin taranması ve vakıf taşınmaz mallarının envanterinin yapılmasını amaçlamıştır. Sonuçta, proje öncesi VGM'nün sahip olduğu taşınmaz sayısı 178.229 iken, proje sonrası bu rakam 203.767 olmuştur. Kaynak:VGM İnteraktif Tanıtım CD'si, 2008.

3. Vakıf taşınmazlarının kira bedellerinin uzun süreler rayiç bedelin altında olması da VGM'nün gelir kaynaklarını, doğru kullanmadığını işaret etmektedir.¹⁴
4. Ayrıca, VGM'nün katma bütçeli bir kurum olması da gelir kaynaklarını devletin öngördüğü ölçüde ve bürokratik sınırlar içerisinde kullanmasını gerektirmektedir.

Bütün bunların sonucunda yeterli geliri olmayan veya gelir kaynaklarını yeterli şekilde kullanamayan VGM, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımına da yetersiz kaynak ayırmıştır. Tabiki, bu durum sadece yetersiz gelir kaynağının sonucu değil, bunun da içinde yer aldığı VGM'nün kültür varlığı koruma(ma) politikasının sonucudur. Burada VGM'nün 1924'ten bu yana kültür varlıklarının korunmasında izlediği finansal politikası ve günümüzde vakıf taşınmaz eserlerin korunmasında kaynakların neler olduğu saptanacaktır.

Günümüzde ve VGM'nün tarihi sürecinde vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik doğrudan veya dolaylı olarak destek sağlayan çeşitli kaynaklar görülmüştür. Bunlar¹⁵:

- Öz Kaynaklar
- Akaryakıt Tüketim Fonu
- Hazine Yardımı
- Restore Et- İşlet-Devret Modeli
- 5737 sayılı Yasa ile Yaratılan Yeni Kaynaklar

3.1. Öz Kaynaklar

Vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımı ve restorasyonundan sorumlu olan VGM, bu işlemlerin finansal boyutunu da üstlenmek durumundadır. VGM'nün gelir kaynakları; kira gelirleri, işletme kârları, iştirak gelirleri, yönetim ve temsil payları, mazbut vakıflara ve genel müdürlüğe ait taşınmazların satışından elde edilen gelirler, taviz bedelleri, bağışlar ve hazine yardımından oluşmaktadır. VGM, bu kaynaklardan elde ettiği geliri bütçe olanakları ve beş yıllık - yıllık programlar çerçevesinde vakıf kültür varlıklarının korunmasına yönelik faaliyetlerde harcamaktadır.

14 Vakıf yapıların rayiç bedelin altında kiralanması ve uygun kira artışlarının yapılmaması sonucunda VGM'nün önemli bir gelir kaynağı olan kira gelirlerini verimli kullanmadığını belirten Öztürk (2003:78-79), 2000'li yıllardaki uygulamalardan örnek vererek, aslında vakıf kurumunun merkezi hükümetlerin müdahalesinden uzaklaştırılarak, müstakil yapıya kavuşturulması ile bu tür problemlerin de aşılacağına işaret etmektedir.

15 Bu kaynakların ilk üçü, VGM'nün bütçelerinde ayrı ayrı izlenebilen kaynaklar iken, Restore Et-İşlet-Devret modeli ile 5737 sayılı yasa ile yaratılan kaynaklar, nispeten yeni kaynaklardır ve bütçelerdeki izleri okunamamıştır. VGM'nün kültür varlıklarının korunmasına yönelik gelir kaynaklarının niteliği ve bunların artırılması yönündeki görüşler, Yurdakul (1994: 229-232) tarafından da 1993 yılında Vakıf Haftası'nda tartışılmıştır.

Bununla birlikte vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında mülkiyet durumuna dayalı olarak kullanılan kaynaklar farklılaşmaktadır. VGM'ne bağlı vakıf taşınmazlarda üç tür mülkiyet söz konusudur: Genel Müdürlük,¹⁶ Mazbut Vakıf ve Mülhak Vakıf mülkiyetleri. Mülkiyeti Genel Müdürlüğe ait kültür varlıklarının korunmasında merkezi bütçe gelirleri kullanılırken, gelir ve giderleri ayrı ayrı takip edilen (5737 sayılı kanun, madde:31) mazbut vakıf taşınmazların onarım ve restorasyon masrafları kendi vakıf gelirlerinden harcanır. Yeteri geliri olmayan mazbut vakıflarda ise kaynak aktarımı Vakıflar Meclisi yetkisi ile söz konusu olabilmektedir (5737 sayılı kanun, madde:15, 28). Mülhak vakıflarda ise vakfın kendi bütçesinden harcanmaktadır. Mütevellilerin vakıf taşınmazlarına ait izin verilen masrafları yapabilme hakları bulunmaktadır. Vakıflar Tüzüğü'nün 48. maddesi, onarım için 20 milyar TL.¹⁷ bedele kadar olan masrafları, belgelendirmek sureti ile vakfın mütevellisini izin almadan harcamaya yetkili kılmıştır. Bunun üzerindeki masraflarda ise birinci keşfin hazırlanması ve VGM'den izin alınması gerekmektedir. Vakfın onarıma harcayacak yeterli geliri olmadığı durumlarda, VGM merkezi bütçesinden karşılanan onarım masrafları, mülhak vakfın bütçesine borç olarak kaydedilmektedir.¹⁸

Vakfın mülkiyetine bağlı olarak onarım için farklı kaynaklardan yararlanılsa da, VGM'nün vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımına aktarmış olduğu toplam payı, VGM bütçe kanunlarından izlemek mümkündür. Burada, VGM'nün bütçelerinde vakıf kültür varlıklarının onarımına ayrılan payın bulunması ve böylece VGM'nün vakıf kültür varlıklarının korunması için izlediği finansal politikanın saptanması amaçlanmıştır.¹⁹ Ayrıca, katma bütçeli bir

16 VGM tüzel kişiliğine ait mülkiyet, 7044 sayılı yasa ile devralınan eski eserlerin kendi vakfına değil de, VGM tüzel kişiliğine devrolunması ile ortaya çıkmıştır.

17 Vakıflar Meclisi'nce belirlenen bu harcama sınırı en son 27.2.2003 tarihli 136 sayılı kararla 20 milyar TL.'ye yükseltilmiştir.

18 Gaziantep Vakıflar Bölge Müdürlüğü, mülhak vakıflara ait gerçekleştirmiş oldukları restorasyon masraflarını, mülhak vakfın hesabında para var ise buradan karşıladıklarını, yeterli geliri olmadığı durumlarda ise onarım masraflarının vakfın hesabına borç olarak kaydedildiğini belirtmiştir.

19 VGM'nün kültür varlıklarının onarımına ayırdığı finansal pay, Çal'ın (1990:84-86) ve Madran'ın (2002:104-105,132-135, 148) çalışmalarında da ele alınmıştır. Çal, 1936-1982 yılları arasında VGM'nün eski eser onarımına ayırdığı payın yıllık bütçesine oranını verdiği çalışmasında, VGM'nün onardığı eski eserler listesi ve VGM muhasebe dairesinin kesinhesap defterlerinden elde edilen verileri kullanmıştır. Madran ise 1920-1950 tarihleri arasında onar yıllık incelediği dönemlerde, VGM bütçe kanunlarında onarıma ayrılan kalemleri ve miktarları değerlendirmiştir. Bu çalışmada ise, daha geniş bir zaman aralığında; 1924-2002 ve 2003-2007 yılları arasında, VGM'nün kültür varlıklarının onarımına ayırdığı payın yıllık bütçe içerisindeki oranı saptanmıştır. Burada 1924-2002 yılları arasındaki veriler, Madran'ın çalışmasında olduğu gibi yine bütçe kanunlarına dayanarak oluşturulurken, 2002 yılından sonra analitik bütçe uy-

kuruluş olan VGM'nün bütçesindeki değişimi belirleyebilmek amacıyla devletin genel bütçesi ile karşılaştırma yapılmıştır. Bu amaçla VGM'nün bütçe kanunları ve kesinhesap kanunları, devletin genel bütçe kanunları ve son yıllardaki harcamalara ilişkin VGM kesinhesap verileri kullanılmıştır.

VGM bütçe kanunları,²⁰ kesinhesap kanunlarına²¹ göre tahmini bütçe rakamlarını vermiş olsa da, harcama kalemleri kesinhesap kanunlarından daha ayrıntılıdır. Bu sebeple VGM bütçe kanunları ve bunlarda kültür varlıklarının onarımı ile ilgili olabilecek kalemler değerlendirmeye alınmıştır. Belirlenen bu kalemlerin de her zaman bütünüyle eski eser onarımına ayrıldığı söylenemez. Örneğin “vakıf akarlar ve kira getirmeyen binalar onarımı ve küçük yapılar” veya “yapı, bina ve hayrat onarım giderleri” gibi kalemlerden yapılan işlemlerinin ne kadarının kültür varlıklarının onarımı ile ilgili olduğu belirsizdir. Bununla birlikte başka fasıllardan onarıma pay aktarıldığı da olmuştur (Çal 1990:84). Ayrıca, bütçe kanunları yıllık tahmini harcamaları içerdiğinden, bu harcamaların yıl sonunda kesin olarak harcanıp harcanmadığı, daha az veya daha fazla harcandığı durumlar da izlenebilmektedir. Buradaki amaç, VGM'nün vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik finansal tavrını ortaya koymaktır. Bütçe kanunu verileri, VGM'nün taşınmaz kültür varlığı onarımına ayırdığı kesin miktarı vermemekle birlikte, kurumun kültür varlıklarını korumaya yönelik finansal politikasını belirleyebilecek bir veri olarak değerlendirilmiştir.

1924-2002 yılları arasında VGM'nün taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik yıllık bütçesinden ayırmış olduğu payın bütçe içerisindeki oranı Şekil 2'de izlenebilmektedir. Buna göre, 1924 yılından 1950 yılına kadar ki zaman aralığında, onarıma ayrılan payın yıllık bütçe içerisindeki oranı,

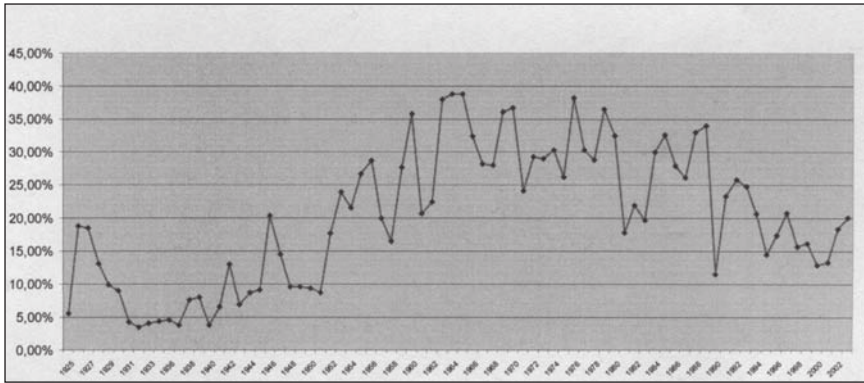
guluması ile birlikte bütçe kanunlarından elde edilemeyen verilerden ötürü, 2003-2007 yılları arası onarıma ayrılan pay, VGM Strateji Daire Başkanlığı'ndan alınan kesin hesap verilerine dayanılarak oluşturulmuştur. Çal'ın 1936-1982 yılları arasında vermiş olduğu oranlar, onarıma harcanmış kesin rakamları içerirken, bütçe kanunları verilerine dayalı olarak oluşturulan bu çalışma ve Madran'ın çalışması ise onarıma harcanması planlanan rakamları değerlendirmektedir. Bu çalışmada elde edilen veriler ile Çal'ın çalışmasında elde edilen veriler, dayanan kaynak itibarıyla farklılık içerirse de, benzer oranları yakalamıştır. Bununla birlikte, burada, VGM'nün 1924-2007 yılları arasında onarıma ayırdığı pay, daha geniş bir zaman diliminde ele alınarak VGM'nün günümüze kadar ki kültür varlıklarının onarımı ile ilgili finansal tavrı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

20 Bütçe Kanunu, hazırlanmış olduğu yıl içindeki bütçe kalemlerine ait harcama ve gelirlerin ne kadar olacağını öngören bütçelerdir. Bütçe kanunları genellikle yıl sonunda bir sonraki yıl için kabul edilir.

21 Kesinhesap Kanunu, belirtilen bütçe yılı içerisinde yapılmış olan kesin harcama ve gelirleri içeren bütçelerdir.

kimi yıllarda artışlar gösterse de genellikle %10'nun²² altında kalmaktadır. 1950 yılından 1959 yılına değin yükselen bir seyir izleyen onarım masrafları, 1959 yılında VGM bütçesinin %36'sını oluşturmuştur. 1962, 1963 ve 1964 yıllarında kültür varlıklarının korunmasına ayrılan pay, bütçenin %39'unu oluşturarak, ele alınan süreç içerisindeki en yüksek değere ulaşmıştır.²³ Bu durum 1960 yılında kurulan Devlet Planlama Teşkilatı ve 1963'den sonra devletin tüm kurumlarının kalkınma planları oluşturması ile bağlantılı olarak geliştiği düşünülebilir. 1963-1979 yılları arasında onarım harcamalarının, VGM'nün bütçesi içerisinde %25 ile %38 arasında değişen değerlerde bir orana sahip olduğu görülmektedir. 1980-1982 yılları arasında ise bütçenin %18'i ile %22'si arasında değişen oranlarda görülen onarım masrafları, devletin içinde bulunduğu siyasi istikrarsızlığın sonucunun yansıması olarak yorumlanabilir. Daha sonra %34'lere kadar çıkan onarım harcamaları, 1989'da VGM bütçesinin %11'ini oluşturmaktadır. Sonraki yıllarda yükselmekle birlikte, 1994-2002 yılları arasında VGM, toplam gelirinin %14 ile %20'lik bir kısmını onarıma harcamıştır. 2002 yılından sonraki gelişim, VGM'nün son dönem onarım politikasının ayrıca değerlendirilmesi açısından bir sonraki grafikte aktarılmıştır.

Şekil 2: 1924-2002 yılları arasında VGM'nün taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik yıllık bütçesinden ayırdığı pay (Kaynak: VGM bütçe kanunları)

22 Kullanılan verinin bütçe kanunları olması ve bütçe kanunlarında denk bütçe söz konusu olmasından dolayı, VGM'nün kültür varlıklarının onarımına ayırdığı payın, VGM toplam gelir ve gideri içerisindeki oranı aynıdır.

23 Dipnot 19'da detaylı olarak değinilen Çal'ın (1990:84-86) çalışmasındaki değerler ile yaklaşık benzer değerlere, örtüşen zaman dilimlerinde ulaşılmış ve benzer bir değerlendirme, yani 1960-1964 yılları arasında VGM'nün en yüksek onarım harcamalarını gerçekleştirdiği, Çal tarafından da ortaya konulmuştur.

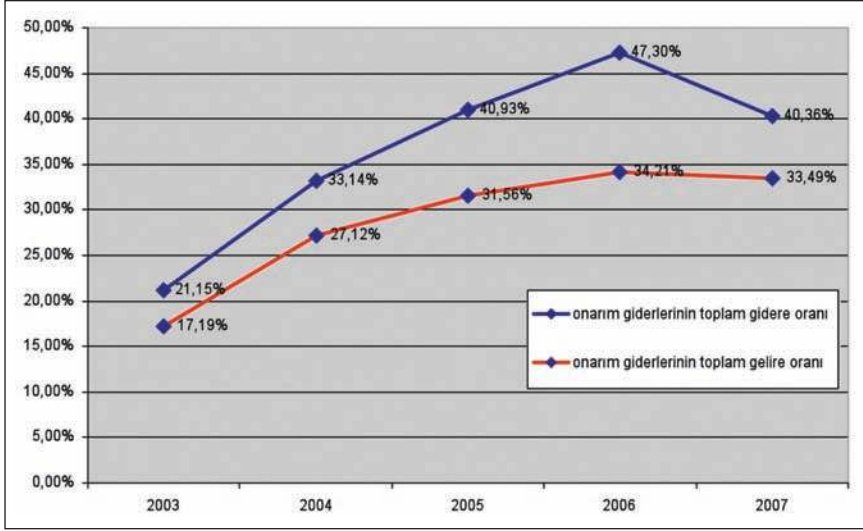
Yıllardan bağımsız olarak bakıldığında, VGM sadece 8 yıl, onarıma yıllık gelirinden %35'in üzerinde pay ayırmıştır. 21 yıl yıllık gelirinin %25 ile %35'i arası bir harcamayı kültür varlıklarının onarımına ayırırken, 22 yıl da bütçesinin %15 ile %25'i arasında değişen oranlarda harcama yapmıştır. 27 yıl ise VGM'nün gelirlerinin %15'inden daha az bir oranı, onarım masraflarına ayrılmıştır. Fakat bunun büyük çoğunluğu, VGM'nün ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk 25 yılını içine alan zaman diliminde yoğunlaşmıştır.

Bu grafikten yola çıkarak, VGM'nün 1950'lere kadar taşınmaz kültür varlıklarının onarımına pek kaynak ayırmadığı, 1950-1960 arasında bir atılım gösterdiği, planlı döneme geçişle birlikte de onarım harcamalarının en üst seviyeye ulaştığı görülmektedir. 1980'lere kadar gelirlerinin %25'inden fazlasını onarıma aktaran VGM, bundan sonra ancak gelirlerinin %20'sinden daha az bir miktarı onarıma ayırmıştır. Halbuki süreç içerisinde (1924-2002), VGM'nün korumakla yükümlü olduğu taşınmaz kültür varlığının sayısı yeni envanterlerle ve de kültür varlığı koruma anlayışındaki gelişme ile birlikte artmış olmalıydı. Bu durum, VGM'nün katma bütçeli bir kuruluş olmasından dolayı devletin ve siyasi idarenin dalgalanmalarından etkilenen bir mali yapısının varlığını göstermektedir. Böylece VGM'nün, kültür varlıklarının onarımının finansmanı konusunda sürekliliği olan bir politika geliştiremediği söylenebilir.

Son yıllarda ise VGM, vakıf kültür varlıklarının restorasyonu konusunda atılım yapmıştır. Aşağıdaki grafikte (Şekil 3) 2003-2007 yılları arasında, VGM'nün vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarım ve restorasyonuna ayırdığı bütçesi, toplam gelir ve giderine oranlanmıştır.²⁴ Burada onarım masraflarının toplam gelir içerisindeki oranı, toplam giderler içerisindeki oranına göre daha düşüktür. Bunun sebebi kullanılmayan veya iptal edilen ödeneklerdir. Görüldüğü üzere 2003'den 2006'ya kadar yükselen bir çizgi ile onarım masrafları toplam masraflar içerisinde %21'den %47'ye çıkmıştır. 2007 yılında ise bu rakam %40'dır. Yani özellikle son üç yılda (2005-2007) VGM, toplam harcamalarının %40'ndan fazlasını vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına aktarmıştır.

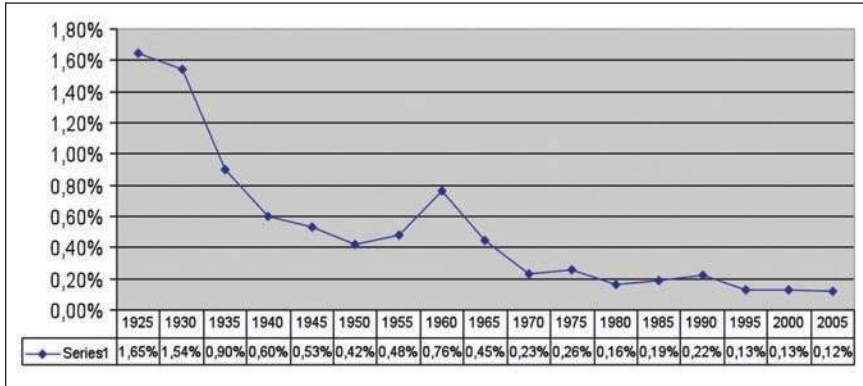
1924-2007 yılları arasında %5 ile %40 arasında değişen oranlarda yıllık gelirini onarıma aktaran VGM, sahip olduğu mal varlığı ile hazineden sonra en çok gayrimenkule sahip kurum iken, acaba gelişmekte midir?, büyümekte midir?. VGM bütçesinin büyüüp büyümediğini veyahut devletin genel bütçesi oranında büyüüp büyümediğini tespit etmek amacıyla VGM bütçe ge-

24 Bu veriler, VGM Strateji Geliştirme Dairesi'nden elde edilen kesinhesap verileridir.

Şekil 3: 2003-2007 yılları arasında vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına ayrılan payın toplam gelir ve toplam gider içerisindeki payı (Kaynak: VGM Strateji Geliştirme Dairesi kesinhesap verileri)

lirleri, devletin genel bütçe gelirlerine oranlanmıştır. Bu analizde asıl olarak kesinhesap kanunları kullanılmış, kesinhesap kanununa ulaşılamadığı durumlarda bütçe kanununun verileri göz önünde tutulmuştur. Burada, VGM bütçesindeki değişimin genel sürecini vermek için beşer yıllık aralarla VGM gelirleri genel bütçe gelirlerine oranlanarak aşağıdaki grafik (Şekil 4) oluşturulmuştur.

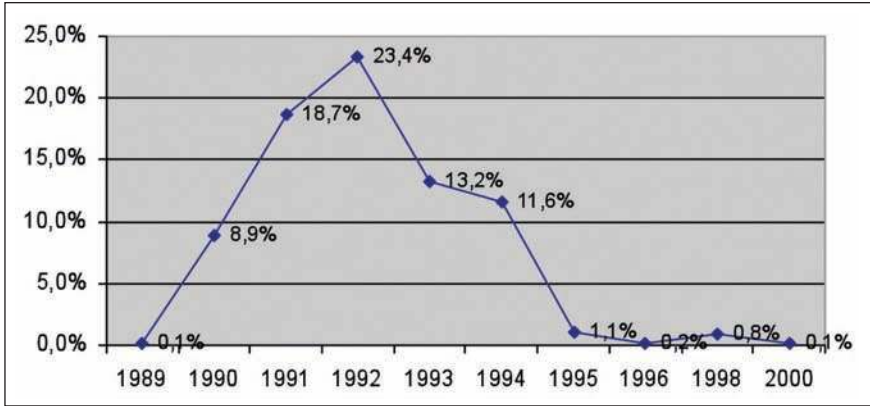
Şekil 4: Cumhuriyet'ten itibaren VGM bütçesinin devletin genel bütçesine oranı (Kaynak: VGM kesinhesap kanunları ile devletin genel bütçe kanunları)

Grafikte de görüldüğü üzere 1925 yılında VGM gelirlerinin genel bütçe gelirlerine oranı %1,65 iken, bu oran giderek azalmış, sadece 1960'larda biraz yükselme göstermiş, 2005 yılına gelindiğinde ise bu oranın %0,12'lere düştüğü izlenmiştir. Buradan yola çıkarak, VGM bütçesinin devletin genel bütçesi oranında büyümediği, sürekli gerileyen bir tablo çizdiği söylenebilir.

3.2. Akaryakıt Tüketim Fonu

1980'lerin sonunda vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına kaynak sağlamak amacıyla 3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu'nun 6. maddesi uyarınca akaryakıt tüketim vergisi hasılatından %0,5'lik bir payın²⁵ vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımı için VGM'ne aktarılması gündeme gelmiştir. 1989 yılından itibaren kanunun yürürlükten kaldırıldığı 2000 yılına değin VGM bütçe kesinhesap kanunlarında, akaryakıt tüketim fonundan bütçeye aktarılan paylar izlenebilmektedir. Buna göre, akaryakıt tüketim vergisinden kültür varlıklarının korunmasına aktarılan bu payın, VGM'nün yıllık gelirleri içerisindeki oranı, 1990-1994 yılları arasında önemli miktarlarda iken, 1994 yılından sonra ise %1'in altına inmiştir.

Şekil 5: Akaryakıt Tüketim Fonundan VGM'ne aktarılan payın VGM'nün yıllık geliri içerisindeki oranı (Kaynak: VGM bütçe kanunları)

Şekil 5'den de anlaşıldığı gibi, kültür varlıklarının korunmasına aktarılmak üzere devlet tarafından oluşturulan kaynağın da sürekliliği olmayan bir kaynak olduğu izlenmiştir. Yine de, 1992 yılında bu fondan VGM'ne aktarılan tutarın, VGM gelirinin %23,4'ünü oluşturduğu göz önüne alındığında, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasının finansmanı için potansiyel olabilecek bir kaynak yok edilmiştir.

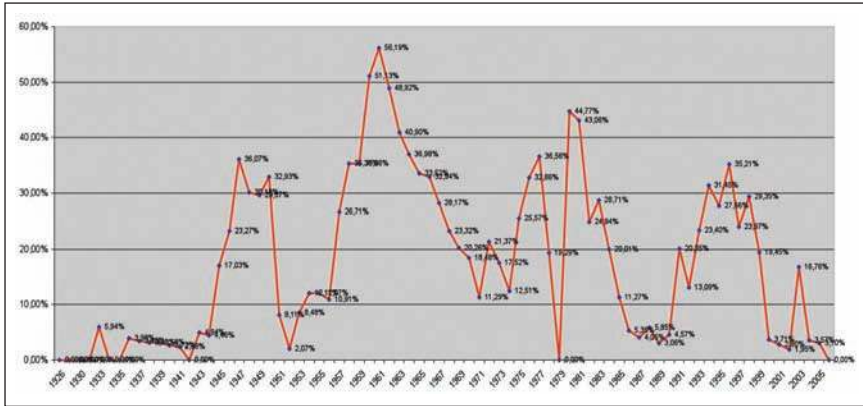
²⁵ Kanuna göre bu pay, her yıl Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenecektir.

3.3. Hazine Yardımı

Tanzimat öncesinde vakıf kurumunun işleyişindeki en önemli noktalardan biri, kendi gelir kaynakları ile masraflarını karşılayan bir kurum olmasıdır. Bu durum vakıf hukuku tarafından da benimsenmiş olup, vakıf sisteminde vakıflar arası kaynak aktarımına izin verilmemiştir (Ömer Hilmi: Mesele 340). Her vakfın kendi geliri ile giderlerini karşılaması gerekmektedir. Böyle olması için de vakıf kurucusunun vakfının giderlerini karşılayabilecek gelir kaynaklarını da vakfetmesi gerekecektir. Vakıf kurumunun uzun yıllar yaşaması amacıyla kurulan bu sistem, Evkaf Nezareti sonrasında gelir kaynakları yitirmeye başlayınca başka kaynaklara ihtiyaç duyulmuştur. Vakıf kurumunun gelir kaynaklarını elinden alan devlet, vakıf kurumuna el uzatarak her yıl bütçesine “Hazine Yardımı” kalemi altında mali katkı sağlamaktadır. Aslında bu yardım, devletin anayasası gereği (madde 63, 65) kültür varlıklarını koruma görevi ve bu görevi mali kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirmesi gerekliliğinden de kaynaklanmaktadır.

Bu grafik (Şekil 6), 1925 yılından itibaren VGM kesin hesap kanunlarında hazine yardımı olarak belirtilen miktarın toplam gelire oranlanması ile oluşturulmuştur. Burada, hazine yardımının, VGM bütçesi içerisindeki payının görülmesi amaçlanmıştır.

Şekil 6: VGM bütçe gelirleri içerisinde Hazine Yardımı'nın oranı (Kaynak: VGM kesin hesap kanunları)

Şekilde de görüldüğü üzere 1931 yılı hariç 1934 yılına değin hazine yardımı izlenmemiştir. 1934-1943 yılları arasında hazine yardımı VGM gelirlerinin %5'inden azdır. 1944'den 1949'a kadar yükselen seyir izlemiştir (min.%17, max.%36), sonraki üç yıl azalarak %10'un altında kalmıştır. 1952-1958 yılları arasında yine yükselen bir seyir izleyen hazine yardımı, 1959'da %51 ve

1960'da %56 ile VGM bütçe gelirinun yarısından fazlasını oluşturmuştur. 1978'e kadar çoğunlukla %20'nin üzerinde bir paya sahipken, 1978 yılı bütçe kayıtlarında hazine yardımı görülmemektedir. Sonraki yıl hazine yardımı %45'ler oranına çıkmışsa da, 1985 yılına kadar azalarak inmiş, 1985-1989 yılları arasında %5'in altında kalmıştır. 1990-1998 yılları arasında VGM bütçe gelirinun yaklaşık %20'sini oluşturan hazine yardımı, 2002 (%17) yılı hariç %5'in altında izlenmiştir. 2005 yılında ise hazine yardımı görülmemektedir. Artık VGM'nün hazine yardımı almayan tek katma bütçeli idare olduğu, Kurumun yayınlarında da belirtilmektedir.²⁶

Devlet hazine yardımı altında VGM'ne önemli ölçüde kaynak sağlamıştır. Fakat grafikten de görüldüğü üzere bu kaynak, sürekliliği olmakla birlikte, belli bir düzeyde olmadığı, azalma ve çoğalmalarla dalgalı bir seyir izlediği saptanmıştır.

3.4. Restore Et - İşlet - Devret Modeli

Vakıflar Genel Müdürlüğü, son yıllarda kendi kaynakları haricinde kaynakların da vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında kullanılmasını amaçlamıştır. Bu amaçla Restore Et-İşlet-Devret modeli olarak adlandırılan ve taşınmaz kültür varlığının onarım karşılığı uzun süreli kiralanmasını öngören model uygulamaya konulmuştur. Bu modelde onarım karşılığı kiralanacak olan taşınmaz kültür varlığına ilişkin öncelikli olarak Genel Müdür ve Vakıf Meclisi onayı alınır. Yapının restorasyonu ve kullanılmasına yönelik Koruma Kurulu kararı alındıktan sonra, bölge müdürlüklerinin denetimi altında, özel sektör tarafından restorasyonu gerçekleştirilir ve kira süresince işletilir. Restore Et-İşlet-Devret modeli ile taşınmaz kültür varlıkları, Vakıflar Meclisi'nin onayıyla onarım karşılığı 49 yıllığına kadar kiralanabilir.

Restore Et-İşlet-Devret modelinde yüklenici ile Vakıflar Bölge Müdürlüğü arasında sözleşme imzalanmaktadır. Bu sözleşmede yüklenici, taşınmaz kültür varlığının restorasyon projelerinin hazırlanması, Koruma Kurulu'ndan onaylanması ve uygulamanın tamamlanmasını, öngörülen süreçte yapmak durumundadır. Uzun süreli kiralamaı öngören Restore Et-İşlet-Devret modelinde yüklenici, kiralama süresince yapının sürekliliğini sağlayacak bakım ve onarımdan da sorumlu tutulmaktadır.

VGM'nün son dönemde yürütmekte olduğu ve çok sayıda taşınmaz kültür varlığını onarmayı öngören politikasında, Restore Et-İşlet-Devret modeli ile yapıların onarılması önem kazanmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sağlamış oldukları işbirliği ile İpek Yolu Projesi adı altında kervansarayların Restore Et-İşlet-Devret modeli ile onarıla-

26 (2008), İnteraktif Tanıtım Cd'si, "Bütçe" bölümü, VGM.

rak turizm amaçlı kullanılması hedeflenmiştir. Kervansaray harici diğer yapı türlerinin de Restore Et-İşlet-Devret modeli ile onarılmasını öngören VGM, 2003-2008 yılları arasında 71 adet taşınmaz kültür varlığının bu modelle onarılması çalışmalarını başlatmış, 2008 yılına kadar bunlardan 35 adedini ihale etmiştir.²⁷

3.5. 5737 Sayılı Yasa ile Yaratılan Yeni Kaynaklar

5737 sayılı yeni Vakıflar Kanunu, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımına aktarılmak üzere kaynaklar oluşturmuştur. Aşağıda sıralanan maddelerden sadece ilki yeni olmakla birlikte diğer ikisi daha önce başka mevzuatla uygulanmış olan kaynaklardır.

- Yeterli geliri bulunmayan mazbut vakıflara ait kültür varlıklarının onarımına katkı sağlamak amacıyla VGM işletme ve iştiraklerin Kurumlar Vergisi matrahının %10'nun bu amaçla kullanılmak üzere VGM'ne aktarılması, 5737 sayılı kanunun 28. maddesi ile öngörülmüştür.
- Mazbut vakıflara ait hayrat taşınmaz kültür varlıklarının onarım karşılığında kamu kurum ve kuruluşları ile kamu yararına çalışan vakıf ve derneklere tahsisi (5737 sayılı kanun, madde 16), aslında yeni vakıflar kanunundan önce 1998 tarihli "Vakıf Hayrat Taşınmazın Tahsisi Hakkında Yönetmelik" ile uygulanmaktadır. Burada tahsisi yapılacak olan vakıf taşınmazın, mazbut vakıflara ait hayrat taşınmaz olması ve ticari bir faaliyette kullanılmaması, onarımı karşılığında kamusal bir hizmet amacıyla kullanılması amaçlanmıştır. Hayrat vakıf yapılarının oluşumunda altında yatan felsefeye (kamusal hizmet) uygun olan bu yaklaşım ile yapıların onarımı söz konusu olurken, devletin kurum ve kuruluşları aracılığıyla vakıf yapıların korunmasına destek olması fikrini barındırmaktadır.
- Vakıf kültür varlıklarının korunmasında sponsorluk faaliyetleri, 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile desteklenmiştir. Yasanın 77. maddesi, VGM'nün kontrolünde yapılmak üzere, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı, restorasyonu, çevre düzenlemesi, kamulaştırılması gibi faaliyetlere harcanacak olan bağış ve yardımların tamamının Gelir ve Kurumlar Vergisi matrahından düşüleceğini belirtmektedir. Aslında bu uygulama da 2003 tarihli 5035 sayılı yasa ile uygulanıyor iken yeni vakıflar kanununda yerini almıştır.

27(2008); VGM İnteraktif tanıtım CD'si, "Yatırımlar - Restore Et-İşlet-Devret", VGM Vakıf Me-deniyeti Su Yılı 2008.

4. Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Vakıf Kültür Varlıklarının Korunmasında İdari Yapılanması ve Koruma Politikası

4.1. İdari Yapılanma

Vakıflar Genel Müdürlüğü, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasındaki sorumluluğunu merkez ve taşra teşkilatları ile yerine getirmektedir.²⁸ Ayrıca, Vakıflar Meclisi de mazbut ve mülhak vakıflara ait taşınmazların tahsis, kamulaştırma, onarım karşılığı uzun süreli kiralama gibi konularda karar makamı olmasından ötürü, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarımında sorumluluğu bulunmaktadır.

VGM'nün merkez teşkilatında, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunması ile ilgili eylemlerde iki birimin görevli olduğu görülmektedir. Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, mülkiyeti VGM ile mazbut vakıflara ait vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik eylemlerden sorumlu iken, Mülhak ve Yeni Vakıflar Dairesi Başkanlığı, mülhak vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarım taleplerini incelemekle sorumludur.

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün merkez teşkilatında ana hizmet birimi olan Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanlığı, 5737 sayılı kanunla Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı adını almıştır. Birimin görevleri arasında:

- Vakıf taşınmaz kültür varlıklarının tespit ve envanterini yapmak,
- Yıllık ve beş yıllık onarım programlarını hazırlamak veya hazırlatmak,
- VGM'ne ve mazbut vakıflara ait taşınmaz kültür varlıklarının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerini hazırlamak, gerektiğinde kamulaştırma işlemi yapmak,
- Vakıf taşınmaz kültür varlıklarının onarım ve restorasyonlarını yapmak veya yaptırmak, kontrollük görevi yapmak,
- VGM'ne ve mazbut vakıflara ait taşınmaz kültür varlıklarının onarım ve inşa ihale işlemlerini yürütmek,
- Onarım için gerekli malzemeleri satın almak, gerekli yerlerde şantiye kurmak veya şantiyeleri kontrol etmek,
- Vakıf kültür varlıkları birim fiyat analizlerini hazırlamak

bulunmaktadır. Görüldüğü üzere Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Daire Başkanlığı vakıf taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili tespit işleminden başlayarak, ya-

28 Cumhuriyet döneminde, 1936 tarihli Vakıflar Tüzüğü, 1956 tarihli 6760 sayılı Vakıflar Umum Müdürlüğü Vazife ve Teşkilatı Hakkında Kanun, 1984 tarihli 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 1997 tarihli VGM Merkez Teşkilatı Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ve 1997 tarihli VGM Taşra Teşkilatı Görev, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik ile VGM'nün teşkilat yapısı ve görevleri tanımlanmıştır. 5737 sayılı Vakıflar Kanunu, bu mevzuatı yürürlükten kaldırarak Genel Müdürlüğün görev ve yetkilerini tanımlamış ve madde 66'da belirttiği, çıkacak olan yeni yönetmelikle merkez ve taşra teşkilatının görev ve yetkilerinin tanımlanacağı belirtilmiştir. Bugün bu yönetmelik mevcuttur, fakat makale kapsamında değerlendirilmemiştir.

pıların korunmasına yönelik projelendirme ve uygulama süreçlerinde direkt yer alabildikleri gibi, kontrollük mekanizması ile de satın alınmış hizmetlerin denetimini yapmaktadırlar. Ayrıca yapıların korunmasına yönelik yıllık ve beş yıllık onarım programları hazırlamakla sorumlu olan birim, aslında VGM'nün vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında izleyeceği politikayı belirlemekle görevlidir.

Mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür varlıkları ile ilgili birim ise 5737 sayılı kanunla Vakıf Hizmetleri Daire Başkanlığı adını almıştır. Mülhak vakıflara ait taşınmaz kültür varlıklarının korunmasından, VGM'nün izin ve denetiminde olmak kaydıyla mütevellilerinin sorumluluğunda olan onarım talepleri, bu daire başkanlığı tarafından incelenmekte ve karara bağlanmaktadır.

VGM'nün taşra teşkilatı olan bölge müdürlükleri, görev alanları içinde bulunan vakıf taşınmaz kültür varlıklarından idaresi VGM'ne ait olanların (mazbut vakıf ve VGM mülkiyetinde olan) onarım ihtiyacı ile ilgili her yıl rapor hazırlamakla ve bunları Genel Müdürlüğe iletmekle Vakıflar Tüzüğü'nün 14. maddesi uyarınca görevlendirilmiştir. Yani vakıf taşınmaz kültür varlıklarının izlenmesi, onarım ihtiyacı ve talebinin belirlenmesi bölge müdürlüklerinin görevleri arasındadır. Bugün itibari ile VGM'ne bağlı 25 bölge müdürlüğü bulunmaktadır.

4.2. Vakıf Kültür Varlıklarını Koruma Politikası

VGM, Osmanlı'dan aldığı mirasla, yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin en köklü kurumu olmasının yanı sıra, sahip olduğu mal varlığı ile ülkenin ekonomik ve kültürel hayatı için önemli bir kurumdu. Vakıflar Kanunu ile tarihi ve mimari değeri olan yapıları korumakla görevlendirilmişti, ama devraldığı kültürel mirasın büyük bir bölümü harap durumda idi. Yapılı çevrenin, özellikle kamusal alanların önemli bölümünü oluşturan harap vakıf yapıları, genç cumhuriyetin çehresi için de uygun değildi. 20. yüzyılın ilk yarısında VGM, vakıf yapıların koruma ve onarımlarını gerçekleştirmek yerine, kurumun gelirlerini arttırmak ve başkenti yapılandırmak adına yeni akar yapıların yapılmasına öncelik verdi.²⁹ O dönemlerde Türkiye'de eski eser korunması anlayışı da

29 Aslında kurumun yeni yapılaşmaya öncelik vermesi Mimar Kemaleddin'in, 1908 yılında Evkaf Nazırı Halil Hamdi Hammade Paşa tarafından İnşaat ve Tamirat Müdüriyeti'nin başına getirilmesi ile başlar. Özellikle Hayri Efendi'nin Evkaf Nazırı olarak atanmasının ardından, İnşaat ve Tamirat Dairesi Mimar Kemaleddin'in başkanlığında mimari bir ofis gibi çalışarak, kurumun gelirini arttırmak amacıyla bir çok akar inşaatı gerçekleştirir (Yavuz 1981:17). 1909-1911 yılları arasında sadece akar nitelikli yapı değil, bir çok hayrat yapısı da İstanbul'da inşaa edilmiştir. Bu durum savaş yılları sırasında sekteye uğramış olsa da, sonrasında yeni cumhuriyeti ve başkenti imar etmek adına Ankara'da devam etmiştir. Bu dönemde Ankara'da inşaa edilen vakıf kurumuna ait yapılar arasında Ankara Palas, Vakıf Han, I. ve II. Vakıf Apartmanları ve çeşitli konut yapıları bulunmaktadır. Ankara'nın başkent olarak inşasında vakıf kurumunun rolüne ilişkin detaylı bilgi için bkz. Öztürk, 1988.

bugünkü bakış açısına sahip değildi. Bunların yanı sıra vakıf kurumunda, her zaman için vakıf yapıların korunması ve onarımı hususunu öncelikli şart olarak koşan ve bunu gerçekleştiren anlayış ve mekanizma vardı. Bütün bunlar ışığında bakıldığında, VGM'nün Cumhuriyet'ten itibaren nasıl bir kültür varlığı onarım politikası izlediği hususu önem kazanmaktadır.

VGM, vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunması yolunda günümüze kadar bir çok eylem gerçekleştirmiştir. Kültür varlığının korunmasında ilk eylem, tespit ve tescil işlemidir. Vakıf taşınmaz kültür varlıklarının tespiti, yani VGM'nün korumakla sorumlu olduğu yapı stoğunun ne kadar olduğunu bilmesi, aslında bunları korumaya yönelik oluşturacağı koruma programını da şekillendirmeye yardımcı olacak bir girdidir. Fakat görülmektedir ki, VGM uzun süre sahip olduğu taşınmaz kültür varlığı stoğunun tespit ve envanter eylemini yeterince yerine getirememiştir. 1990 yılına kadar 7607 eserin tespiti, 2.500'ün üzerinde yapının da tescil işlemi yapılmıştır.³⁰ Bugün ise VGM'nün son yıllarda yürütmüş olduğu çalışmalarla 2007 verilerine göre, 19.656 korunması gerekli taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır.³¹

VGM sahip olduğu bu taşınmaz kültür varlıklarının onarımı söz konusu olduğunda, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki onarım politikası olarak, kültür varlıklarının hem satışını hem de elde edilen gelire onarımının yapılmasını hedefleyen çelişkili bir yaklaşıma sahipti. Mevzuat kısmında da değinildiği üzere VGM bir çok hayratın ve icareteynli akarların satışını olanaklı kılan yasal düzenlemelerle, kültür varlığı niteliğindeki bir çok taşınmazını elden çıkarmıştır. Öztürk 1926-1972 yılları arasında toplam 3.900 adet vakıf hayrat taşınmazının satışının yapıldığını, akar nitelikli binlerce gayrimenkulün de 1920-1949 ve 1960-1970 yılları arasında programlı satışlarının gerçekleştiğini belirtmektedir.³² Gerçekleştirilen bu taşınmaz satışları ile VGM idaresinin bir yükten, yurdun da harap görünüşünden kurtulduğu kurumun bir yayınında belirtilmektedir.³³ Ayrıca yine yukarıda yasal düzenlemelerde belirtildiği gibi 20. yüzyılın ilk yarısında VGM'nün eski eser anlayışı hayrat nitelikli yapılarla sınırlıdır. Sadece camiler, özellikle de mimari ve tarihi değeri yüksek olan camiler öncelikle ele alınmıştır.³⁴ Zaten VGM'nün onarım faaliyetlerine bakıldığında, 1924'den 1954'e kadar genellikle cami onarımı gerçekleştirdiği

30, *Son On Yılda Vakıflar*, 1980-1990, VGM yay., s:18-19.

31 TÜİK 2007 İstatistikleri , <http://www.vgm.gov.tr> (12 Şubat 2008).

32 Öztürk 1995: 435-46, 543.

33(1943), *20 Cumhuriyet Yılında Vakıflar*, VGM yay., s:7.

34(1943), *20 Cumhuriyet Yılında Vakıflar*, VGM yay., s:15.

görülmektedir.³⁵ Ancak 1954'den sonra akar nitelikli bedesten, han, hamam gibi yapıların da onarıldığı izlenmiştir (Çal 1990:192-204). Bu tutum, yani akar nitelikli yapıların onarımına öncelik verilmemesi, onarıma ayrılan mali kaynakların yetersizliğiyle birlikte, akar nitelikli ticari ve sosyal işlevli yapıların, tarihi eser veya kültür varlığı olarak görülmemesinden ileri gelmektedir. Aslında bu tutum, vakıf kurumunun altında yatan koruma anlayışına ve mekanizmasına terstir.³⁶ Çünkü vakfın sürekliliği, gelirlerin sürekliliği ile sağlanabilir. Gelirlerin sürekliliği ise akar yapıların bakım ve onarımlarının düzenli olarak yapılması ve işlevselliğinin sağlanması ile gerçekleşebilir.

1963 yılından itibaren devletin diğer kurumlarında olduğu gibi VGM'nde de planlı döneme geçilmiş ve 5 yıllık ve yıllık planlar çerçevesinde hangi eserlere ne ölçüde onarım yapılacağı ve ne kadar harcanacağı planlanmaya başlanmıştır.³⁷ Bu 5'er yıllık programlarda ele alınacak yapıların seçim kriteri olarak; başlanmış onarımların bitirilmesi, acil onarımların ele alınması ve eserin bulunduğu konuma göre (turistik bölge, kentin önemli bir yeri gibi) öncelik alması öngörülmüştür (Şişman 1985:114). Her ne kadar beş yıllık ve yıllık onarım planları yapılmış olsa da, yapıların korunmasına ayrılan ödeneğin yetersiz olması, VGM'nün teknik eleman sayısının ve uygulamayı gerçekleştirecek olan uzman müteahhitlerin sayısının azlığı, nitelikli onarım esnafının bulunmaması, korunması gerekli yapı sayısının fazlalığı gibi sebepler bir çok vakıf haftası toplantılarında dile getirilerek, VGM'nün gerçekleştirmiş olduğu onarımların nitelik ve nicelik yetersizliğine sebep aramıştır.

Yine de VGM'nün 1924-1982 yılları arasında 6321 eserin onarımını gerçekleştirdiği görülmektedir (Çal 1990:201). Çal, 1952'lerden sonra VGM'nün gerçekleştirmiş olduğu eski eser onarım sayısında büyük bir artış olduğunu,³⁸ gerçekleştirilen onarım sayısının 1975 yılında 325, 1977 yılında ise 365 gibi rakamlara çıktığını belirtmektedir. 1924-1982 yılları arasında Türkiye'de gerçekleştirilmiş onarımların %77'sinin VGM, %22'sinin ise Eski Eserler ve

35 1924-82 yılları arasında VGM'nün gerçekleştirmiş olduğu onarımların listesinin yer aldığı Çal'ın (1990:197-8) çalışmasında, 1924-30 yılları arasında 8 caminin, 1930-35 arasında 33 cami 1 türbenin, 1936-40 yılları arasında 112 caminin onarımının gerçekleştirildiği görülmektedir.

36 Vakıf kurumunda vakfın ebedi olması esastır. Vakfın ebedi olabilmesi için gelirinin kesilmemesi gerekmekte, bunun için de akar yapıların onarımının öncelikli şart olarak koşulduğu bir çok vakfiyede görülmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Madran 2004:44.

37 Birinci beş yıllık planda 516 eserin, III. beş yıllık planda ise 551 eserin onarımı planlanmıştır. Kaynak:(1973), *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, s:17.

38 1950 yılından itibaren 1000'den fazla eserin onarım programına alındığı, 1952'den itibaren yapılan onarımların sistematik dosyalamasının yapıldığı ve onarımların planlı ve hızlı olarak sürdürüldüğü VGM yayınında da belirtilmiştir. Kaynak:(1973), *Cumhuriyetin 50. Yılında Vakıflar*, s:17.

Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirildiği belirtilmiştir (Çal 1990:225). Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere VGM, Türkiye’de Türk-İslam dönemine ait taşınmaz kültür varlıklarının koruma politikasını belirleyebilecek potansiyel role sahiptir.

VGM bu konumu ile taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında bilimsel, teknik ve uygulamaya yönelik ilkeleri belirleyebilecekken, yürütmüş olduğu onarım çalışmalarında her zaman için sayısal bir bakış açısını yeğlediği görülmektedir.³⁹ Nitelikli ve sürekliliği olan bir onarım politikası yerine, “yılıda kaç eserin onarıldığı veya onarılacağı” yaklaşımı izlenmiştir.⁴⁰ Bu süreç içerisinde tek bir onarım çalışması ödüle layık görülmüş, Edirne Rüstem Paşa Kervansarayının otel olarak kullanımına yönelik gerçekleştirilen restorasyon çalışması, 1980 yılında Ağa Han Mimarlık Ödülü kazanmıştır.⁴¹ VGM’nün bu sayısal bazlı onarım anlayışının yanı sıra, hiçbir zaman vakıf taşınmaz kültür varlıklarının kapsamlı restorasyonları dışında, sürekli bakım ve onarımlarına yönelik bir yaklaşımı söz konusu olmamıştır. VGM’nün sürekli bakım ve onarımı benimsemesi, bunun için bünyesinde bir kadro oluşturması gerekliliği, çeşitli kişiler⁴² tarafından vakıf toplantılarında gündeme getirilmişse de, sürekli bakım ve onarıma yönelik herhangi bir girişim izlenmemiştir.

VGM, 1990’lara kadar gerçekleştirmiş olduğu onarım çalışmalarının projelendirmelerinin büyük bir bölümünü ve uygulamaların da bir kısmını, kendi bünyesindeki teknik personeli ile gerçekleştirmiştir. Bu amaçla VGM bünyesinde 1952 yılında İstanbul’da bir rölöve bürosu kurulmuş, bunu 1961 yılında merkez teşkilatında kurulan bir diğer rölöve bürosu izlemiştir.⁴³ Birçok rölöve ve restitüsyon projesi çizilen bu büro haricinde, Abide ve Yapı İşleri Dairesi’nce bir çok vakıf taşınmaz kültür varlığının restorasyon projesi ve uygulaması da VGM teknik personeli tarafından yürütülmüştür. VGM, restorasyon uygulama işlerini gerçekleştirmek üzere uzmanlaşmış bir inşaat şirketi de kurmuştur. 1977 yılında kurulan ve VGM iştiraki olan Vakıf İnşaat ve Restorasyon A.Ş.’nin Edirne Selimiye Cami restorasyonu gibi bir takım işler gerçekleştirdikten sonra, ihale kanununun çıkması ile birlikte vakıfların res-

39 VGM’nün gerçekleştirmiş olduğu onarım çalışmalarının bilimsel ve teknik açıdan yanlışlığı ile kültür varlığına verdiği geri dönüşümü olmayan zararlar ve bunların sebepleri, IX. Vakıf Haftası’nda “Türk Sanatının Problemleri ve Çözüm Yolları” panelinde etraflıca tartışılmıştır.

40 VII. Vakıf Haftası (1990:226) konuşmalarında, Abide ve Yapı İşleri Dairesi Başkanı onarımların sayısal hedeflerini belirtirken, tartışmalarda Y.Önge, vakıfların restorasyon programının istatistiksel değil, kalitesel olarak belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

41, *Son On Yılda Vakıflar*, 1980-1990, s:20.

42 Önge 1986:89, İlter 1986:92, İlter 1990:227, Oğuz 1991:209.

43(1973), *Cumhuriyetin 50.Yılında Vakıflar*, s:36.

torasyon işlerinde etkin olamadığı belirtilmiştir (Oğuz 1986:99). VGM'nün sorumluluğunda olan proje, uygulama, kontrollük ve diğer bir takım işleri yürütmek amacıyla merkez teşkilatında 1967'de 13, 1974'de 15, 1980'de 19, 1990'da 50 kadar teknik eleman bulunmaktaysa da,⁴⁴ VGM'nün teknik kadrosunun yapı stoğu göz önüne alındığında yetersiz olduğu her zaman dile getirilmiştir.⁴⁵

Günümüzde ise VGM, onarım proje ve uygulamaya yönelik hizmetlerin neredese tamamını çeşitli şekillerde (ihale, doğrudan temin vb.) satın almaktadır. Son yıllara kadar merkez teşkilatı tarafından yürütülen kültür varlıklarının onarımına yönelik birçok işlem, artık bölge müdürlüklerine devredilmiştir. Bu işleri yerine getirecek, 2007 yılında VGM'nün merkez ve bölge teşkilatlarında toplamda sadece 68 mimar ve 124 mühendis bulunmaktadır.⁴⁶ Sayıca artmış olan bu kadronun bile son yıllarda artmış olan restorasyon çalışmalarını denetlemesinin güç olduğu görülmektedir.

VGM, 2003 yılından itibaren vakıf taşınmaz kültür varlıklarının restorasyonu konusundaki faaliyetlerinde de, kısa zamanda, sayıca fazla ve kapsamlı restorasyon uygulamalarını benimsemiştir.⁴⁷ Çeşitli medya organlarında da gündeme gelen VGM'nün restorasyon faaliyetleri; "1111 eser açılıyor", "ağlayan eser - gülen eser", "2003-2007 yılları arasında 2.613 eser" şeklindeki sloganlarla ifade edilmektedir. Bu faaliyetlerinin neticesinde 5 yılda 2.613 vakıf taşınmaz kültür varlığının restorasyonu gerçekleştirilmiştir. 2008 yılında ise 1000 adet eserin daha restorasyonunun planlandığı,⁴⁸ ayrıca ülke genelinde restore edilmemiş kültür varlığının bırakılmayacağı da belirtilmektedir.⁴⁹

Yukarıda da aktarıldığı gibi Cumhuriyet döneminde VGM'nün vakıf kültür varlıklarının korunmasında izlediği niteliksel olmayan, niceliksel büyüklüğü benimseyen yaklaşımı son yıllarda da artan bir hızla devam etmektedir. VGM uzun vadeli, sürekliliği olan bir kültür varlığı koruma politikası gerçekleştirme çabası içine girmemekte, kısa vadede ses getirecek yaklaşımlar

44 Çal 1990:226-7 ve Işık 1991:207.

45 Uzman teknik eleman yetersizliği ve onarım sayısı arttıkça teknik personel başına düşen iş sayısının fazlalığı gibi konular Vakıf Şuralarında ve Vakıf Haftası toplantılarında hep dile getirilen bir meseledir. Bunun için bkz. Önge 1986: 89-92, Işık 1990:223-6, Işık 1991:207-8.

46 VGM 2007 Yılı Faaliyet Raporu. Kaynak: http://www.vgm.gov.tr/pdf/2007_rapor.pdf (20 Nisan 2008). Onarım işleri Bölge Müdürlüklerine devredildikten sonra, bugün Genel Müdürlük bürosunda sadece 1 mimar görev yapmaktadır.

47 VGM'nün son dönemde niceliksel hedeflere ulaşmak adına gerçekleştirmiş olduğu restorasyon faaliyetlerinin eleştirisi için ayrıca bkz. Çal, 2010.

48 2010 yılında VGM tarafından restore edilmiş kültür varlığı sayısının 3.484'e ulaştığı belirtilmiştir. Kaynak: <http://www.vgm.gov.tr/vakifhaftasi/2010/1111eser2.cfm> (23 Mayıs 2010).

49(2008); VGM İnteraktif tanıtım CD'si, VGM Vakıf Medeniyeti Su Yılı 2008.

benimsemektedir. Bu yaklaşım uzun vadeli stratejik bir planlamanın değil, kısa vadeli siyasal söylemin bir sonucudur. Bu tutum taşınmaz kültür varlıklarının korunmasında geri dönüşü olmayan müdahalelerin gerçekleşmesi ile sonuçlanmaktadır.

Vakıflar Bölge Müdürlükleri tarafından adeta yarış halinde yapılan bu restorasyon faaliyetlerinin hepsi esaslı onarım olmamakla birlikte, büyük bir kısmının (yaklaşık %90'ının⁵⁰) esaslı onarım niteliğinde olduğu belirtilmiştir. Niceliksel çoğunluğa önem veren yaklaşım ile, esaslı onarım gerektirmeyen vakıf taşınmaz kültür varlıklarının dahi restorasyon ihalelerinin yapıldığı görülmektedir. Yine bu bakış açısıyla proje ve uygulama ihalelerinin süresinin kısalığı (proje ihalelerinde 3 ay gibi bir süre, uygulama ihalelerinde ise 5 - 7 ay gibi süreler öngörülmektedir) doğru ve kaliteli işlerin çıkması için yeterli olmamakta, bu durum da gerçekleştirilen restorasyonların niteliğini sorgulanır hale getirmektedir.

Halbuki taşınmaz kültür varlığı restorasyonu bilimsel esaslara dayalı, uzun vadeli bir süreci tariflemektedir. Bu süreçte araştırma, inceleme, belgeleme, proje oluşturma, analizler, uygulama aşamasında ise malzeme temini, işçilik vs. gibi etaplar restorasyon sürecinin uzun vadeli olmasını gerektirmektedir. Taşınmaz kültür varlığı korunmasında ülkesel ve bölgesel ölçekte çeşitli standartların (malzeme, teknik...) oluşmadığı, yeterli sayıda uzmanlaşmış laboratuvar, teknik personel, büro ve inşaat şirketlerinin bulunmadığı bir ülkede restorasyon sürecinin uzun vadeli olması kaçınılmazdır. Aynı zamanda, VGM'nün bu konuda uzmanlaşmış bir kadrosu, laboratuvarı, standartları da oluşmamıştır. Bu sebeple kültür varlıklarının yeteri kadar araştırma ve incelemeye tabi tutulmadan hızlı bir şekilde, yeterli uzmanlığa erişmemiş kişi ve kurumlarca restorasyonlarının gerçekleştirilmesi sonucunda, vakıf kültür varlıklarının özgünlüğü ve belgesel değeri kaybolmaktadır.

5. Sonuç

Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün vakıf kültür varlıklarının korumasına yönelik yasal ve finansal tavrı ile idari yapısı ve izlemiş olduğu onarım politikası bütün olarak düşünüldüğünde, VGM, yüzyıla yakın bir süreçte vakıf kültür mirasını korumak adına uzun vadeli bir strateji geliştirmemiş, farklı yaklaşımlar sergilemiştir. 1950'lere kadar sahip olduğu vakıf mirasının önemli bir bölümünü satarak, devrederek elden çıkarmış, vakıf mirasını kabullenmemiş, onarım için yeterli gelir ayırmamış ve az sayıda abidevi caminin onarımını gerçekleştirmiştir. 1950'lerden 80'lere kadar vakıf mirasını korumak adına atılım yapan VGM, daha sonra 2000'lere kadar vasat bir tempoda ilerlemiş-

50 VGM Sanat Eserleri ve Yapı İşleri Dairesi Başkanının sözlü bilgisi.

tır. 2003'den sonra ise, yıllık bütçesinin %40'larına varan bir kısmını onarıma ayırarak çok sayıda yapının restorasyonunu gerçekleştirmiştir. Fakat bu durum, kültür varlıklarının korunmasında uzun vadeli bir çözüm olarak değil, politik bir eylem olarak kendini göstermiştir. Yeni Vakıflar Kanunu ile yurtiçinde ve yurtdışında tüm vakıf taşınmaz kültür varlıklarının korunması sorumluluğunu kabul eden ve yeni mali kaynaklar arayışına giden VGM, vakıf mirasının korunmasına yönelik örgütsel ve idari yapılanmasında bir gelişme sergilememiştir.

VGM'nün yaklaşık bir asırlık süreçteki bu farklı yaklaşımında, aslında devletin içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik durumunun ve Türkiye'de kültür varlığı koruma anlayışı ve bilincinin yansımaları da görülmektedir. 20. yüzyılın ilk yarısında ekonomik olarak zayıf ve yeni yapılanma sürecinde olan devlet, Osmanlı'dan kalan vakıf mirasına sahip çıkmazken, bugün vakıf kültür mirası olan Türk-İslam dönemi yapılarının korunmasını görev kabul etmiştir.

VGM'nün devlete bağlı, katma bütçeli bir kurum olması, vakıf kültür mirasını korumayı öncelikli görev olarak kabul etmemesi ve buna yönelik kurumsal politika geliştirmemesi neticesinde bir asırlık süreçte, vakıf mirasını korumak adına farklı yaklaşımlar sergileyerek ülkenin koruma sektöründe sahiplebileceği potansiyel role kavuşamamıştır.

Kaynaklar

I. Kanunlar

I.1. Bütçe Kanunları

Kanun:	No:	Resmi Gazete - Düster (Tarih / No)
2005 Mali Yılı Bütçe Kanunu	5277	31.12.2004 / 25687
2005 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	5279	06.01.2005 / 25692
2005 Kesinhesap Kanunu	5566	/ 26391
2004 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	5029	05.01.2004 / 25337
2004 KBİ Kesinhesap Kanunu	5439	31.12.2005 / 26040
2003 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4835	03.04.2003 / 25068
2003 KBİ Kesinhesap Kanunu	5280	06.01.2005 / 25692
2002 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4728	26.12.2001 / 24622
2002 KBİ Kesinhesap Kanunu	5030	05.01.2004 / 25337
2001 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4613	08.01.2001 / 24281
2001 Kesinhesap Kanunu	4834	03.04.2003 / 25068

2001 KBİ Kesinhesap Kanunu	4836	03.04.2003 / 25068
2000 Mali Yılı Bütçe Kanunu	4494	30.12.1999 / 23922
2000 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4496	06.01.2000 / 23928
2000 Kesinhesap Kanunu	4727	26.12.2001 / 24622
2000 KBİ Kesinhesap Kanunu	4729	26.12.2001 / 24622
1999 Mali Yılı KBI Bütçe Kanunu	4395	07.07.1999 / 23748
1999 KBİ Kesinhesap Kanunu	4614	08.01.2001 / 24281
1998 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4318	31.12.1997 / 23217
1998 KBİ Kesinhesap Kanunu	4497	06.01.2000 / 23928
1997 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4222	29.12.1996 / 22862
1997 KBİ Kesinhesap Kanunu	4396	07.07.1999 / 23748
1996 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4140	02.05.1996 / 22624
1996 KBİ Kesinhesap Kanunu	4319	31.12.1997 / 23217
1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu	4061	28.12.1994 / 22155
1995 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	4063	07.01.1995 / 22164
1995 Kesinhesap Kanunu	4221	29.12.1996 / 22862
1995 KBİ Kesinhesap Kanunu	4224	29.12.1996 / 22862
1994 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3943	06.01.1994 / 21810
1994 KBİ Kesinhesap Kanunu	4223	29.12.1996 / 22862
1993 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3861	06.01.1993 / 21457
1993 KBİ Kesinhesap Kanunu	4064	07.01.1995 / 22164
1992 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3792	02.04.1992 / 21190
1992 KBİ Kesinhesap Kanunu	3944	06.01.1994 / 21810
1991 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3692	06.01.1991/ 20747
1991 KBİ Kesinhesap Kanunu	3862	06.01.1993 / 21457
1990 Mali Yılı Bütçe Kanunu	3595	27.12.1989 / 20388
1990 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3597	05.01.1990 / 20393
1990 Kesinhesap Kanunu	3791	02.04.1992 / 21190
1990 KBİ Kesinhesap Kanunu	3793	02.04.1992 / 21190
1989 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3514	23.12.1988 / 20044
1989 KBİ Kesinhesap Kanunu	3693	06.01.1991 / 20747
1988 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3427	20.04.1988 / 19805
1988 KBİ Kesinhesap Kanunu	3598	05.01.1990 / 20393

1987 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3326	25.12.1986 / 19335
1987 Mali Yılı KBİ Kesinhesap Kanunu	3515	23.12.1988 / 20044
1986 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3243	23.12.1985 / 18979
1986 Mali Yılı KBİ Kesinhesap Kanunu	3428	20.04.1988 / 19805
1985 Mali Yılı Bütçe Kanunu	3140	21.12.1984 / 18622
1985 Mali Yılı Kesinhesap Kanunu	3325	25.12.1986 / 19335
1985 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	3141	21.12.1984 / 18629
1985 Mali Yılı KBİ Kesinhesap Kanunu	3327	25.12.1988 / 19335
1984 Mali Yılı KBİ Bütçe Kanunu	2952	11.11.1983 / 18237
1984 Mali Yılı KBİ Kesinhesap Kanunu	3245	05.01.1986 / 18979
1983 VGM Bütçe Kanunu	2722	09.12.1982 / 17911
1983 KBİ Kesinhesap Kanunu	3101	12.12.1984 / 18631
1982 VGM Bütçe Kanunu	2597	17.02.1982 / 17620
1982 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1981 VGM Bütçe Kanunu	2386	23.02.1981 / 17270
1981 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1980 Bütçe Kanunu	2298	/ 16916
1980 VGM Bütçe Kanunu	2269	27.02.1980 / 16924
1980 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1979 VGM Bütçe Kanunu	2186	27.02.1979 / 16572
1979 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1978 VGM Bütçe Kanunu	2116	27.02.1978 / 16224
1978 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
VGM 1977 Yılı Bütçe Kanunu	2035	/ 15867
1977 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1976 VGM Bütçe Kanunu	1940	27.02.1976 / 15520
1976 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1975 VGM Bütçe Kanunu	1849	/15166
1975 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1974 VGM Bütçe Kanunu	1805	/14910
1974 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1973 VGM Bütçe Kanunu	1678	/ 14465
1973 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166

1972 VGM Bütçe Kanunu	1527	/ 14113
1972 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1971 VGM Bütçe Kanunu	1345	/ 13762
1971 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1970 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1969 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1968 KBİ Kesinhesap Kanunu	3549	15.05.1989 / 20166
1965 VGM Bütçe Kanunu	604	21.05.1965 / 12007
1960 VGM Kesinhesap kanunu	510	05.11.1964 / 11859
1954 VGM Bütçe Kanunu	6294	27.02.1954 / 8648
1953 VGM Bütçe Kanunu	6072	28.02.1953 / 8350
1950 Bütçe Kanunu		01.03.1950 / 7445
1950 VGM Bütçe Kanunu	8574	03 .03.1950 / 7447
1949 VGM Bütçe Kanunu	8374	02 .03.1949 / 7145
1946 VGM Bütçe Kanunu	4826	05.01.1946 / 6198
1945 Yılı 7 aylık Bütçe Kanunu	4741	01.06.1945 / 6020
1945 yılı VGM 7 aylık Bütçe Kanunu	4730	11.05.1945 / 6003
1944 VGM Kesinhesap Kanunu		06.02.1950 /
1943 VGM Kesinhesap Kanunu	5417	24.12.1949 / 7388
1942 VGM Bütçe Kanunu	4231	02.06.1942 / 5121
1941 VGM Bütçe Kanunu	4010	06.05.1941 /
1941 VGM Kesinhesap Kanunu		24.04.1947/ 6590
1940 yılı Muvazenei Umumiye Kanunu	3844	01.06.1940 / 4524
1940 VGM Bütçe Kanunu	3871	05.06.1940 /
1940 VGM Hesabı Kati Kanunu	4452	07.07.1943 / 5449
1939 VGM Bütçe Kanunu	3599	12 .05.1939 / 4206
1939 VGM Hesabı Kati Kanunu	4314	15 Kanuniewvel 1942 / 5283
1938 VGM Hesabı Kati Kanunu	4254	18.06.1942 / 5135
1938 VGM Bütçe Kanunu	3415	02 .06.1938 / 3923
1938 VGM Hesabı Kati Kanunu	4032	22 .05. 1941/ 4814
1937 VGM Hesabı Kati Kanunu	3881	20.06.1940 / 4540
1936 VGM Hesabı Kati Kanunu	3817	15.04.1940 /
1936 VGM Bütçe Kanunu	2949	Düstur, 3 tertip, cilt 17

1935 Hesabı Kati Kanunu	3769	24 Kanunisani 1940 / 4415
1935 VGM Hesabı Kati Kanunu	3742	8 Kanunievvel 1939 / 4379
1935 Evkaf Umum Md. Bütçe Kanunu	2681	Düstur, 3.tertip, cilt 16
1934 VGM yılı Hesabı Kati Kanunu	3431	25.06. 1938 /
1933 Evkaf Umum Md. Hesabı Kati Kanunu	3334	08.03.1938 / 3850
1933 Evkaf Umum Md. Bütçe Kanunu	2224	Düstur, 3.tertip, cilt 14
1931 Evkaf Umum Müd. Hesabı Kati	2943	Düstur, 3.tertip, cilt 17
1931 Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	1827	Düstur, 3.tertip, cilt 12
1930 Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	1653	Düstur, 3.tertip, cilt 11
1929 Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	1486	Düstur, 3.tertip, cilt 10
1927 Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	1070	Düstur, 3. tertip, cilt 8
1926 Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	850	Düstur, 3.tertip, cilt 7
1926 Evkaf Umum Müd. Hesabı Kati	1586	Düstur, 3.tertip, cilt 2
1341 (1925) Evkaf Umum Müd. Bütçe Kanunu	605	Düstur, 3.tertip, cilt 6
1340 (1924) Evkaf Bütçe Kanunu	502	Düstur, 3.tertip, cilt 5
1336 (1920) Evkaf Bütçe Kanunu	101	Düstur, 3.tertip, cilt 1-4

1.2. Diğer Kanunlar

Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu, no:3074, *Resmi Gazete*: 20.11.1984.

Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eserlerin Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne Devrine Dair Kanun, no: 7044, *Resmi Gazete*: 19.09.1957.

Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, no:5035, *Resmi Gazete*: 02.01.2004.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, no:2863, *Resmi Gazete*:23.07.1983.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, no: 5226, *Resmi Gazete*: 27.07.2004.

Vakıflar Kanunu, no: 2762, *Resmi Gazete*: 13.06.1935.

Vakıflar Kanunu, no: 5737 *Resmi Gazete*: 20.02.2008.

Vakıf Malların Taksitle Satılması ve Kiraya Verilmesi ve Satış Paralarının Kullanılması ve Emaneten İdare edilen Mülhak Vakıflardan İdare ve Tahsil Masrafı Alınması Hakkında Kanun, no: 2950, *Resmi Gazete*: 27.04.1936.

Vakıflar Tüzüğü, *Resmi Gazete*: 01.08.1936.

Vakıf Hayrat Taşınmazın Tahsisi Hakkında Yönetmelik, *Resmi Gazete*: 04.06.1998.227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname, *Resmi Gazete*: 18.04.1984.

2. Diğer Kaynaklar

- Akar, Tuba (2010), "Tanzimat Öncesinde Vakıf Kurumu ve Yapıların Korunması", *Vakıflar Dergisi*, S.33, Ankara: VGM Yay., s.89-110.
- Akar, Tuba (2009), The Role of Vakıf Institution in the Conservation of Vakıf Based Cultural Heritage, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çal, Halit (1990), Türkiye'nin Cumhuriyet Dönemi Eski Eser Politikası, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çal, Halit (2010), "Türkiye'nin Kültürel Mirası Konusundaki Tutumu", *Türk Yurdu Dergisi*, C.30, S.270, <http://www.turkyurdu.com.tr/modules.php?name=Dergi&file=article&sid=1835> (19 Ekim 2010).
- Işık, Ali (1990), "Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün Restorasyon Çalışmaları", *VII. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay., s.223-226.
- Işık, Ali (1991), "Vakıfların Restorasyon İlkeleri", *VIII. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay., s.207-208.
- İlter, İsmet (1986), "Tartışmalar", *I. Vakıf Şurası*, Ankara:VGM Yay., s.92-93.
- İlter, İsmet (1990), "Tartışma", *VII. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay., s.227-228.
- Madran, Emre (2002), *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kültür Varlıklarının Korunmasına İlişkin Tutumlar ve Düzenlemeler: 1800-1950*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.
- Madran, Emre (2004), *Osmanlı İmparatorluğu'nun Klasik Çağlarında Onarım Alanının Örgütlenmesi 16.-18. Yüzyıllar*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay.
- Oğuz, Filiz (1986), "Tartışmalar", *I. Vakıf Şurası*, Ankara:VGM Yay., s.99-100.
- Oğuz, Filiz (1991); "Vakıf Abidelerin Korunması ve Karşılaşılan Sorunlar", *VIII. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay., s.209-211.
- Ömer Hilmi, Efendi (1977), *İthaf-ül-Ahlâf fi Ahkâm-il-Evkaf*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay.
- Önge, Yılmaz (1986), "Vakıf Eski Eserlerin Restorasyonu ve Uzman Yetiştirilmesi Hakkında Düşünceler", *I. Vakıf Şurası*, Ankara:VGM Yay., s.89-92.
- Öztürk, Nazif (1988), "Ankara'nın Kuruluşunda Vakıfların Rolü", *Vakıflar Dergisi*, S.XX, s.329-346.
- Öztürk, Nazif (1994), "Osmanlılar'da Vakıfların Merkezi Otoriteye Bağlanması ve Sonuçları", *Le Waqf dans le Monde Musulman Contemporain (XIXe-XXe siècles) Functions Sociales, Economiques et Politiques Actes de la Table Ronde d'Istanbul 13-14 Novembre 1992*, ed. Faruk Bilici, *Institut Français d'etudes Anatoliennes*, İstanbul, s.19-41.
- Öztürk, Nazif (1995), *Türk Yenileşme Tarihi Çerçevesinde Vakıf Müessesesi*, Ankara: Türk Diyanet Vakfı Yay.
- Öztürk, Nazif (2003), "Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Sosyal Yardımlaşma Kurumları Tebliği'nin Eki Rapor, Mevzuat ve Uygulama Açısından Vakıfların Problemleri", *Vakıf Medeniyeti Sempozyumu Kitabı*, Ankara: VGM Yay., s.76-80.
- Şişman, Fuat (1985), "Vakıf Eski Eserlerin Bakımı Onarımı Restorasyon ve Korunması", *II. Vakıf Haftası 3-9 Aralık 1984*, Ankara:VGM Yay., s.113-114.
- Uğural, Ragıp (1990), "Aslında Vakıf Olan Tarihi ve Mimari Kıymeti Haiz Eski Eserlerin

- Vakıflar Umum Müdürlüğü'ne Devrine Dair 7044 Sayılı Kanun", *VII. Vakıf Haftası*, Ankara: VGM Yay., s.137-141.
- Yavuz, Yıldırım (1981), *Mimar Kemalettin ve Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi*, Ankara: ODTÜ Mimarlık Fak.Yay.
- Yurdakul, Erol (1994), "Vakıf Kültür Varlığının Korunması, Yaşatılması ve Bu Amaçla Mali Kaynak Yaratılması", *XI. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay., s.229-232.
- Yurdakul, Erol (1943), *20 Cumhuriyet Yılında Vakıflar*, Ankara:VGM Yay.
- Yurdakul, Erol (1973), *Cumhuriyetin 50. yılında Vakıflar*, Ankara:VGM Yay.
- Yurdakul, Erol (1990), *VII. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara:VGM Yay.
- Yurdakul, Erol (1992), "Türk Sanatının Problemleri ve Çözüm Yolları" (panel), *IX. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: VGM Yay., s.343-356.
- Yurdakul, Erol (2008), VGM İnteraktif tanıtım CD'si, VGM Vakıf Medeniyeti Su Yılı 2008.
- Yurdakul, Erol (.....); *Son On Yılda Vakıflar 1980-1990*, Ankara:VGM Yay.
- Yurdakul, Erol VGM 2007 Yılı Faaliyet Raporu, http://www.vgm.gov.tr/pdf/2007_rapor.pdf (20 Nisan 2008).
- Yurdakul, Erol TUİK 2007 İstatistikleri, <http://www.vgm.gov.tr> (12 Şubat 2008).
- Yurdakul, Erol Vakıf Haftası, <http://www.vgm.gov.tr/vakifhaftasi/2010/11111eser2.cfm> (23 Mayıs 2010).

